

С (Кар) 2 Р Кар. 3125

С 30
БАЙРАМУКЪЛАНЫ ФАТИМА
МАМЧУЛАНЫ ДИНА
БАТЧА УЛУ БАШИР
ЕЗДЕН УЛУ АЛЬБЕРТ

**СЮЙМЕКЛИКНИ
ДЖЕТИ
ДЖОЛУ**

Байрамукъланы Фатима
Мамчуланы Дина
Батча улу Башир
Ўзден улу Альберт

СЮЙМЕКЛИКНИ ДЖЕТИ ДЖОЛУ

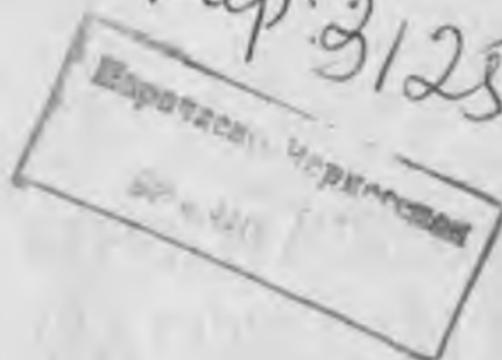

НАЗМУЛА

СТАВРОПОЛЬ КИТАБ БАСМАНЫ
КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС БЁЛЮМЮ
ЧЕРКЕССК—1985

С (кар.) 2
С 30

Кар: 3/25

© Ставрополь китаб баеманы
Кърачай-Черкес бѐлюю, 1985

*Перед человеком всегда два пути.
И он выбирает один из них, не зная,
куда ведет второй. А авторы этого
сборника предлагают семь дорог, семь
дорог любви. И читатель вправе вы-
брать один из них, а может и все семь...*

Баирамуќъланы Фатима

СЮЙМЕКЛИКНИ
ДЖЕТИ
ДЖОЛУ

Назмула

СЮЙМЕКЛИК

* * *

Кюнню джерге суймеклиги
Атдырады сейир тангны,
Джерин адамгъа суймеклиги
Келтиреди ариу джазны.

Ата джуртха суймеклигинг
Етгюр этед джюрегинги,
Адамлагъа суймеклигинг
Таза этед иннетинги.

Ата-ана суймекликден
Башланады хар бир насыб,
Джашау тамал — суймекликди,
Бошалагъанды ол сыналыб.

АТА ДЖУРТУМ

Сезимлерими сёзле бла
Ачыкъларгъа джетсе фахмум,

Мен джыр къала салыр эдим
Тауларында, Ата джуртум.

Булбул кибик төгер эдим
Мен кёлюмю джырларымда,
Сюймекликни эсгертмесин
Ишлер эдим тауларында.

Сениге уллу сюймеклигим
Къанат бере джырларыма,
Сакълар эди ол къаланы
Ёмюрлени узагына.

Джыр къаламы ишлеялсам,
Этер эдим халкъгъа саугъа.
Ол заманда «насыблыма»
Деб айтыр эм тюзге, таугъа.

Сюймеклигими сёзле бла
Ачыкъларгъа джетсе фахмум,
Мен джыр къала салыр эдим
Кюнлю уям, Ата джуртум.

БЕШИК ДЖЫР

О, бешик джыр — ана джюрек,
Сюймекликни эм баш джыры.
О, бешик джыр — уллу тилек,
Хар ананы энчи джыры.

О, бешик джыр — асыл умут,
Ана кёлню джарыкъ этген.
Сабий бла бирге тууб,
Сабийликге нюрюн себген.

О, бешик джыр — джыр эсгертме
Хурметине аналыкъны,
Ким юретир сенден иги
Хар шартына адамлыкъны.

ХАЛКЪЫМА

Ёрге туруб айтайым сени юсюнгден,
Халкъым, сеннге сؤймеклигим уллуду.
Къыйырсызды джюрегимде къууанчым —
Нартла джери бюгюн насыб къоллуду.

Джырларында, таулу халкъым, эштеме,
Тауушларын ийнакъ тилли суулары.
Халилерин толу алганса кесинге
Кёкню сؤйген батыр кёллю къушлары.

Ышаныбма: ариулукъ бла мийиклик
Минги Таугъа келгенд сеннге къууана.
Сؤйген халкъым, деу къралны уланы,
Тамбланга да мен къарайма сукълана.

Тилинг, джырынг, сагъышларынг—меники,
Джюрегимде ургъан къаным—сеники.

АДАМЛАГЪА

Адамлагъа суймеклигим
Кёгет берген терегимди,
Джазны, къачны айырмайын,
Чагъыб тургъан нёгеримди.

Адамлагъа суймеклигим
Мийиклеге басхычымды.
Не джюрекни да ачарча,
Мени алтын ачхычымды.

Адамлагъа суймеклигим
Къыйын кюнде дагъанымды,
Джашауну суйген джаныма
Къарыу берген дарманымды.

ДЖЕРГЕ

Джаз башында гюлюнг ючюн,
Элей тургъан унум ючюн,
Кёкню суйген къушунг ючюн,
Джер, джюрекден разыма сеннге.

Кюле тургъан кёзле ючюн,
Джарыкъ чыкъгъан сёзле ючюн,
Ишни суйген къолла ючюн,
Ышанама, джер, хурметинге.

Къарылгъачны джыры ючюн,
Ариулукъну нюрю ючюн,
Халаллыкъны кючю ючюн,
Айтама, джер, алгъышы сеннге.

БУ ДЖАШАУДА

Бу джашауда сен тау къуниса,
Къанатларында деу кючюнг.
Мен къарылгъач... Джаз керекди,
Къууанч эте учар ючюн.

Бу джашауда сен терексе,
Уруб ёгген, улуу терек.
Мен а гюлчюк, назик гюлчюк,
Чагъар ючюн джылыу керек.

Бу джашауда сен тенгизсе,
Джагъалары тарлыкъ этген.
Мен а гитче шоркъа суучукъ,
Джырын юзмей, сеннге элтген.

ДЖАШАУНУ СЮЕР ЮЧЮН

Хар кюнюме салам бере,
Джырлаучанма.
Тегерекге кёзюу къарай,
Айгыучанма:

Джаз келеди, меннге насыб
Берир ючюн,
Ай чыгъады, сагъышымы
Бёлюр ючюн.

Танг алада булбул джырлайд,
Эштсенг а деб,
Гокка ханс да чагъад тауда,
Кёрсенг а деб.

Суу шоркъулдайд, меннге хапар
Айтыр ючюн...
Мен туугъанма, бу джашауну
Сюер ючюн.

СЕЙИР УМУТЛА

ИЗЛЕЙМЕ

Бир излейме, кёб адамны
Ортасында тас болуб,
Кими ышара, кими кюле,
Барсам, джюрегим толуб.

Бир излейме табигъат бла
Кесим джангыз къалыргъа,
Назик сезимге бёлениб,
Тансыгъымы алыргъа.

Бир излейме уллу арбазда
Кёк ингирде тебсерге,
Тебсей барыб, узакъ кёкде
Джулдузуму эслерге.

Бир излейме, чууакъ кёкча,
Сабий бетни кёрюрге,
Кёзчюклери кюле аны,
Сёлешгенин эштирге.

Бир излейме... излемлени
Ким табалыр ахырын.
Джашауну хурметли эте,
Ётед излем акъырын.

Танг алада уянама,
Джарыкъ болуб джюрегим,
Джашаууму джасайды
Хар кюнде да излемим.

СЕЙИР УМУТЛА

Джашау саулай бояулада кёрюнюб,
Сабийлигим ётген сейир кюнледе
«Уллу болсам, таугъа чыкъсам, мийикде...»
Деб байлай эм тау бла сейир умутла.

«Таула бла бир сюеме»,—деучен эм,
Къарт анамы джетер ючюн кёлюне.

Таудан кёкге миниб кетер муратым
Джашай эди ол кюнледс джюрекде.

Сабийлигим алыб омакъ джабыуун
Кетгенинде, «къарачын» деб джашаугъа,
Тауларыма айланыб ант этген эм,
Адамлыкъны тас этмейин сакъларгъа.

Бюгюнюмде тауларыма къарасам,
Тууадыла энтда сейир умутла.
Мен тыйыншлы бир таулу къыз болалсам,
Кеслерине эгеч этерле тау къушла.

АНАМ

Эсгермейме биринчи атламымы,
Къысханынгы сен, къууана, кесинге.
Бек къоркъгъандан кёзлерим кенг ачылыб
Атлагъаным тюше болур эсинге.

Ким биледи, меннге къараб, ол кюнде
Не сагъышха бёленнген эд джюрегинг.
Джер джюзюне оноу эт деб берселе,
Не болур эд сабийлеге тилегинг?

Чыкъмагъанма сабийликден, кёресе,
Джашайма мен, баш ургъанлай атынга.
Джазыу кеси оноуларын этмесе,
Къысылгъанлай турур эдим къатынга.

Анам, сени бетингдеги джыйрыкъла
Ызларылла мен джюрюген джолланы.
Чакъырсаң а, узакъ сабий кюндеча,
Кенгиге джай да энтда джылы къолланы.

Насыблыма — къатымдаса, анам, сен.
Насыблыма — кёзлеринге къарайма.
Насыблыма — солууунгу эштеме.
Насыблыма — акъ чачынгы сылайма.

Къоркъма меннге, ышар узакъ кюндеча,
Кёзлеринг да нюр тёкгенлей турсунла.
Мени юсюмден сагъыш этген сагъатда
Джюрегингде ашхы умутла туусунла.

АНА ТИЛИМ

Тау джуртуму ауазыса,
Миллетими хазнасыса,
Джашаууму къанатыса,
Ана тилим.

Халкъны джюрек азыгыса,
Кюнча керек джарыгыса,
Джукъланмазлыкъ чырагыса,
Ана тилим.

Азаймаз зем-зем суууса,
Эм мийик къудрет таууса,

Таркъаймазлыкъ къарыууса,
Ана тилим.

Мени уа бешик джырымса,
Джазыуум берген сырымса,
Багъалыса — тыбырымса,
Ана тилим.

РАДАЧЫКЪГЪА

Чууакъ кече
айча ышар,
Ышар чыгъыб келген кюнча,
Джулдузчугъум,
джарыкъ ышар,
Ышар чагъыб келген гюлча.

Джырла, бала,
булбул кибик,
Джазгъы кюнде тау аязлай,
Къызыу саркъгъан
шоркъа кибик,
Тохтамайын джырла алай.

Ойна, маркъа
къозучукъча,
Кёк тайчыкъча, алай ойна.
Уллу джашау
аллынгады,
Бюгюнюнгде хайда ойна!

ЭРТДЕН

Танг ышарса
Таудан бери,

Атланады кече кери.
Кёк хауада
Ойнайд аяз,
Гугурук да беред «ауаз».
Гокка хансла,
Шош къалтырай,

Чыкъ тамчыла джим джылтырай.
Огъурлу джер
Уянады,
Таурухлу танг агъарады.

Джулдузчукъну
Терк букъгъаны —
Джазгъы кюнню шош чыкъгъаны—
Мамыр джырын
Айта ачыкъ,
Бу дунягъа этед тансыкъ.

Тартыныуну
Хорлайым да,
Чыпчыкъла бла джырлайым да...
Неда... Неда
Тынгылайым,
Тангны тилин ангылайым.

ТУУГЪАН КЮНЮ

Белгилейбиз, джетсе туугъан кюнюбюз,
Алгъышлагъа тынгылайбыз ышара,
Тенгле бла ашырабыз ол кюнню,
Алгъыш бары толлугъуна ышана.

Джер юсюнде туугъан кюнюн хар адам
Байрам этсе аны табхан анагъа.
Къолун, кёзюн, джаякъларын ба эте,
Разылыгъын билдирсе эди анга.

Тобугъуна башын салыб, сабийча,
Джюрегин да ариу сёз бла джылыта,
Турса эди хапар айта ол кюнню,
Хар сёзю бла ана кёлюн джарыта.

Ол огъур кюн къарт анагъа кюч бериб,
Джюрегинде хар сагъышын хорласын.
Ол заманда джарырла ана кёзле,
Билебизми ол кёзлени багъасын?

ДЖЕГЕТЕЙ

Бирге ёсюб, биз бюгюннге келгенбиз,
Насыб кюнде джарагылгъан джаш элим.
Сабийликни тюшюреди эсиме
Сени бла бирге ётген хар кюнюм.

Хар затынга энчи багъа береме,
Сейирсинме — бауурунда ёсгенме.
Джерни арасы былайдамыды эке,
Деб, ышана, ма бююннге джетгенме.

Къууанчынгда къууанама, хар кимча,
Къыйын кюнде... Къыйын кюнюнг болмасын.
Иги умут бла ёсдюрген бир сабийинг
Бауурунга мутхуз тамгъа салмасын.

Сюйген элим, джазыууму эм аллы,
Керти тенгим, сабийлигим, насыбым.
Сени юсюнгден сёз бла айтхан ол азды —
Джашауум бла келед сенден айтырым.

МЕНИ ОРНУМ

Джюздюрелмем кенг тенгизде кемени,
Джер тюбюнде ишлеялмам бирлеча.
Джулдузлагъа чыгъалмазма, джол салыб,
Учхан къушдан тюк алыучу эрлеча.

Малгъа къараб, тёлю алыб, атамча,
Къралыма аллай юлюш къошалмам.
Машинагъа, башхалача, джан салыб,
Урлукъ атыб, аны кесим джыялмам.

Джасаялмам, юйле ишлеб, джуртуму,
Алим болуб, ачалмазма джангы зат.

Джюрегимде кёб болса да тырмашу,
Тилесе да ол затланы джамагъат.

Мени орнум бу джашауда башхады.
Тутхан ишим джарытады джолуму.
Ашхылыкъгъа учундура джюрекни,
Узатама керск джерде кьолуму.

НАСЫБ КЕЛСЕ...

Кёзлерингден тёгюлелле джилтинле,
Чыммакъ бетинг нюр джабыуун ийгенди.
Къачхы кюн да, кёзлеринге эрише,
Эслеймисе, бюгюн джарыкъ тийгенди?

Акь чепкенинг — кьууанчынгы шагъаты,
Санларынга кьууат бере джылтырайд.
Тсрезеден, кёлюндегин антыргъа,
Шорбат чыпчыкъ къачхы кюнде джыр
джырлайд.

Насыб отну джилтинлери чачылыб,
Джарыгханла адамланы кёллерин.
Элчи къартла, тебсер ючюн тоюнга,
Тюзетирге кюршеллс беллерин.

Насыб келсе, адам ариу кёрюнед,
Насыблыса, бек ариуса... Сюесе...
Тыйыншылыса уллу, ариу джазыугъа,
Бюгюн, кюнча, джюрекlege тиесе.

ДЖЕРДЕ КЮН

Джукъ болмагъан сагъышланы
Джюрегиме орнатыб,
Бир ариу кюн мен барама,
Мыдахлыкъгъа хорлатыб.

Кёзлерини джилтинлери
Тёгерекге нюр джая,
Чыкъды аллыма, тири атлай,
Тенгим, кюниге къууана.

Къара булутну джел сюрюб,
Кюн джылыуун ийгенча,
Кёзлеринден къууанч джилтин
Болду меннге тийгенча.

Аны джарыкъ ауазындан
Шош джюрегим джылынды.
Эки кёзю тёкген нюрден
Джюрек отум къабынды.

Аны алай джарыкъ кёрюб,
Сагъышыма уялдым.
Джерде Кюннге тюбедим деб,
Мен, сабийча, къууандым.

САБИЙ КЕЗЛЕ

Айтханынга ийнанмайын тынгыласала,
Сёзлеринги ангыламай къыйнасала,

Тюшюрселе джюрегинге ауур джара,
Барын кьой да, сабий кёзлеге бир кьара.

Иги этеме деб, джангылыб абынсанг,
Не ишингден кьууанмайын башласанг,
Кьарыу кетиб, тохтаб кьалсанг джолда бара,
Кюле тургъан сабий кёзлеге бир кьара.

Сабий кёзле, чууакъ кёкча, тазадыла,
Кьарасанг а, кьайгьыларынг азадыла.
Джолгъа чыгъа, ишге кире, оноу сора,
Аллы бла сабий кёзлеге бир кьара.

РАСУЛЧУКЪ БЛА УЛАКЪЧЫКЪ

Улакъчыкъ бла ойнайд гитче Расулчукъ,
Бирча кюле экисини кёзлери.
Сёлшелле — сёлеше уа билмейле,
Ангылайла, бирча болур сёзлери.

Бирча болур сабийликни сёзлери,
Бир-бирлерин ийнакълайла, сылайла.
Хурмет уллуд, джаз кьонакъбайд арбазда,
Чыпчыкъла да экисине джырлайла.

Джашчыкъ бла улакъчыкъны кёллери
Бирча болур, ким биледи аланы.
Эштемисиз, ма былайда башланад
Сюймеклик бла халаллыкъны тамалы.

АТАМ

Кёбню кёрген, кёбню билген, деселе,
Акбыллы адам, асылу адам, деселе,
Джюрегимде джылы сезим кьозгъала,
Сени эсиме тюшюreme, агам, мен.

Адамладан кенг турмагъан, деселе,
Не тюрлю да дерт тутмагъан, деселе,
Джашау джолунг кёз аллыма сиреле,
Сени эсиме тюшюreme, агам, мен.

Кенг джюрекли, таза иннетли, деселе,
Ишни суйген, эбин билген, деселе,
Къолларынгы, кёзлеринги тансыкълай,
Сени эсиме тюшюreme, агам, мен.

Джаш джюрекли, чамчы адам, деселе,
Джырны суйген, джырлай билген, деселе,
Джырлагъанынг къулагъыма эштиле,
Сени эсиме тюшюreme, агам, мен.

Насыблы адам, аллах суйген, деселе,
Кёк джулдузу джарыкъ джаннган, деселе,
Сени юсюнгден айгылгъанын эсгере,
Сени эсиме тюшюreme, агам, мен.

ЭСКИ ДЖЫРЛА

Эски джырла, сиз чакъыра билесиз
Адамланы ёмюрню узагъына.

Мен кьууана, хар кьуру да тюшеме
Ариу джырны сейирлик тузагьына.

Эски джырла, кьргюзтесиз кьзюме
Кенг ныгьышда таб олтургьан кьартланы
Бири джырлай, кьалгьанла эжиу эте,
Ташха тиреб муккуруракь сыртланы.

Эски джырла, сиз саласыз эсиме
Нарт халкьымы таурухлу ёмюрлерин.
Хапар айта, сиз ичкери иесиз
Айтыуланы ачыб, тог киритлерин.

Эски джырла — миллетими байлыгьы,
Сиз ушайсыз кьбню кьрген кьартлагьа,
Ёмюрлени узагьындан келесиз,
Джыр эсгертме болуб таулу джуртлагьа.

КЪАЧХЫ КЮН

Бутакьладан рахын тюшген чапракьла,
Эсге сала толмай тургьан тилекни,
Бу джашауну хаух болгьанын айтханча,
Мыдахлыкьгьа бёлетеди джюрекни.

Белгисизди бу жангурлу кьачхы кюн
Кимни кьаллай насыб бла багьары.
Белгилиди бошаллыгьы кьачхны да,
Башха гюлчюк башха джазда чагьары...

Кюле тургъан эки кёзюн джума-ача,
Бир чыган къыз келди аллыма нюрюн чача:
— Аязынга къараб, тамблангы айтайым,
Сюе эсенг, тюнсенге да къайтайым.

— Сеннге ачха, меннге насыб джетмей эсе,
Ариу сёз да терс сагъышха элтмей эсе,
Алда сора, алда мени, билгенигча,
Алдау сёзюнг ариу эсе, кюлгенигча.

«САУ БОЛ» ДЕР ЭДИМ

«Сау бол»,—дейме мен анама
Кёре нюрлю кёзлерин.

«Сау бол»,—дейме мен атама,
Эште акъыл сёзлерин.

«Сау бол»,—дейме, сейир тюшча,
Мен насыблы тюнюме,
«Сау бол»,—дейме, ызын къоя,
Етюб баргъан кюнюме.

«Сау бол»,—дейме тауларыма,
Саламлашыб сёлешсем.
«Сау бол»,—дейме шоркъачыкъдан,
Суусаб болуб, суу ичсем.

«Сау бол»,— дейме къарангыда
Джарыкъ джаннган джулдузгъа.
«Сау бол»,— дейме танг алада
Джыры ючюн булбулгъа.

Джашаудан кесим алгъандан
Мен кёбюрек бералсам,
Кесиме да «сау бол» дер эм
Ол насыбны кёралсам.

ДЖАШАУ ДЖОЛДА

* * *

Заман табыб келелмейин
Сакълагъаннга,
Хар кюнде да тансыкъ бола
Джокълагъаннга,
Кеч этмейин джарсыулуну
Эслемейин,
Заманында «керекме» деб,
Эсгермейин,
Кюсегеннге керек сёзню
Айталмайын,
Бир кёрейим тенгими деб,
Къайталмайын,
Бош хатерни терк ангылаб,

Эталмайын,
Биз джашайбыз кесибизден
Озалмайын.
Алай эте ёгедиле
Кюнле, джылла...
Кечиксек а, юзюлелле
Джюрек кылла.

ТЫНЧ ДЖОЛ

Мен тынч джолда излемейме барыргъа,
Сагъышладан кери этед адамны.
Туудурмайды излемле бла сезимле,
Алдырмайды ол къолунга къаламны.

Мен тынч джолда излемейме барыргъа,
Юретмейди ол сыйларгъа джашауну.
Джюрегинге шошлукъ бериб, джукълатыб,
Эм баш ишге санатады ашауну.

Мен тынч джолда излемейме барыргъа,
Тынч бла кыйын не болгъанын танытмайд.
Хорлам деген сыйлы сёзню азчыкъ да
Магъанасын джолоучугъа сынатмайд.

Мен тынч джолда излемейме барыргъа,
Ала барыб, къум тюзюне элтеди,
Сезимлени игилерин ёлтюрюб,
Джюрегинги къуу-шуу этиб кетеди.

Сюйген джуртум, кенг кьанатлы насыбым,
Джюрегими джылытады тыбырынг.
Хар кьуру да багъалылла, хауача,
Гюлюнг, джырынг, берекетли гырджынынг.

Тёгедиле булбулларынг джырларын,
Минги Тауда кюнню таягъы джаныб,
Сейир таууш эшиледи акъырын,
Къызыл тангны кьанатында уяныб.

ДЖЫРЛА, АТАМ

Атам, мениге джашлыгъынгдан —
Къазауатдан хапар айт.
Тюнненге мени да алыб,
Бир кесекге бюгюн кьайт.

Мен таныгъанлы, джюрюйсе
Кърау ургъан чач бла.
Ауушдуруб кёк джазынгы
Эртде келген къач бла.

Аскер тенгинг дженгил-дженгил
Тюшед сени эсинге.
«Аныча мен юч джашадым»,—
Дейсе хаман кесинге.

Мен да болдум тамада эгеч
Сени ёлген тепгинге.
Атын айтсанг, джыламукъла
Келедиле кёзюнге.

Джырла, атам, джырларынгы,
Сюйсенг, эжиу этейим.
Тюнененгден келлик кюннге
Джырларынгы элтейим.

ГЫРДЖЫН

Кир ичгери, кел, сыйлайым,
Къонакъ,—десек,
Къайсы юйде да эм сыйлы хант—
Гырджын кесек.
Уллу ишни тындырыгъа
Биз сёз берсек,
Ант сени бла бегитилед,
Гырджын кесек.
Сабанчыны, тирменчини
Тери сенде,
Ишчи джолну, берчли къолну
Сыры сенде.
Джарыкъ ёсген сабийлени
Нюрю сенде,
Кюн джылыуну, гырджын кесек,
Кючю сенде.

Иш тындыра, джукъ баджара
Биле эсек,
Сен бересе бизге къару,
Гырджын кесек.
Малчыгъа да, джырчыгъа да
Бирча керек,
Махтау сеннге, махтауу кёб
Гырджын кесек.

СОҚЪУР ДЖЮРЕК

Соқъур адам барад джолда акъырын,
Маскечиги джол таныга аллында.
Магъанасыз джашамайма дегенча,
Ёхтем къарайд адам болса къатында.

Ол адам а, кёрмесе да, джашайды,
Адам борчун деменгили толтура.
Къаджыкъмайын урунганлай турады,
Муратларын джашауунда болдура.

Ол къууанад джылыууна, джырына
Ариу джазны, кёрмесе да сыфатын.
Бетин тутуб джылы джазгъы жангургъа,
Тюшюреди эсге ашхы муратын.

Соқъур адам барад джолда акъырын.
«Ах, насыбсыз»,—деб къарайдыла анга.
Джюреклери соқъурла уа джашайла
Сау кёзлерин бёлеб сууукъ тубаннга.

ЭЛЧИ ТИШИРУГЪА

Оджагъынгдан чыгъа эсе,
Бурма айланыб, кёк тютюн.
Эртден-ингир иче эсенг,
Къара ийнекни акъ сютюн.
Илей эсенг зауукълана
Гырджын этер тылынгы.
Джашай эсенг, кюнден кюннге
Унутмайын джырынгы.
Кесинг ориатхан терекни
Джыя эсенг кёгетин.
Кесинг ёсдюрген бачханы
Таба эсенг хурметин.
Узун кюнню сагъатлары
Азлыкъ эте ишинге,
Джашай эсенг урунганлай,
Талчыкъмай ара мюлкге.
Сени толу ангылайма:
Элинг—сени къадауунг.
Табигъат бла байланыбса, —
Сукъланырчад джашауунг.

ДЖЮРЕГИМ

Нек эсе да салкъынд бюгюн джюрегим,
Болмагъанлай анга аз да бир сылтау.
Этиучюмча, ышармайма мен кюннге,
Джырларымы эштмейд мени бюгюн тау.

Терс зат этдим деб билмейме кишиге,
Сокъураныб этгениме кюерча.
Иймегенме алдаб, кыйнаб адамны,
Джюрегими мыдахлыкъгъа бёлсрча.

Кёк чууакъды, кюн джылыуун себеди,
Сабийлени тауушларын эштеме.
Чагъыб келген гоккалагъа къарасам,
Бай джерими шош солууун сеземе.

Нек эсе да салкъынд бюгюн джюрегим...
Неди, неди мени былай этдирген?
Тура-туруб мыдахлыкъ сынамаса,
Сокъур болуб къаллыкъ болурму джюрек?

АИТ МЕННГЕ...

Джел силкеди ары-бери терекни,
Терезеге урад кесин джаш бусакъ.
Ачыуланыб, амма созуб билекни,
Ууатады кыймай анда сау бутакъ.

Ёсе келген, алкъын ингил бутакъла
Бюгюлелле, сына билмей, къарт къолда.
Нек, не ючюн болдукъ былай деилмай,
Джатадыла, букъу болуб, тюз джолда.

Сыйлы къартлыкъ, ма бу тукъум сыфатда
Къалай келдинг бюгюнюнге, айт меннге.

Джашау джолда, бара туруб, къалайда
Тас этгенсе хурметинги? Айт меннге.

* * *

Кёб джылланы, кёб джолланы джюрюдюнг,
Джашауунгда кёб тюрлю зат этгенсе.
Джазыу сени не болумгъа салса да,
Уялмазча бюгюнюнге джетгенсе.

Тынч джашадым деме — киши ийнанмаз,
Къыйналмагъан ёмюрде сый табалмайд.
Сенича адам ачны, ёксюзию кёрюб,
Алыб кеси джылы гырджын къабалмайд.

УМУТ ЭТЕ...

Азлыкъ этиб гитче шорбат чыпчыкъгъа
Чууакъ кёк да, юй башла да, терек да,
Ачыуланыб, орун табмай кесине,
Чамланады, къаты ура джюрек да.

Арлакъчыкъда къарылгъашчыкъ джырлайды,
Келе тургъан джашил джазгъа къууанч эте.
Ачыуланад шорбат чыпчыкъ юй башында,
Уллу кёкню юлеширге умут эте.

КЕБМЮ КЕРЕКДИ

Кёре эсенг тангны джарыб келгенин,
Эште эсенг джаз джыры бла киргенин,
Сезе эсенг джерни, сууну хурметин,
Насыблыса кьууан анга, насыблыса.

Бир иш сайлаб, анга бериб эсинги,
Аямайын керек джерде кесинги,
Ишлей эсенг, мутхуз этмей бетинги,
Насыблыса, кьууан анга, насыблыса.

Къыйналсанг да, джетген эсенг муратынга,
Толу бола биле эсенг антынга,
Адам суйюб келе эсе къатынга,
Насыблыса, кьууан анга, насыблыса.

Суйген тенгинг джюрегинге къанат бола,
Керек кюнде адамладан арбаз тола,
Джашай эсенг, къарт атанга оноу сора,
Насыблыса, кьууан анга, насыблыса.

Бу джашауну сынагъанса тюшюн-тюшюн,
Суймескликни билген эсенг уллу кючюн.
Мен сукълана къайгарама аны ючюн:
Насыблыса, кьууан анга, насыблыса.

ШАХАРЧЫ ТЕНГИМЕ

Эй, шахарчы, тохта алай,
Джорюшонгю сабыр эг.
Мен сеннге тансыкъ болгъанма,
Саламымы ала кет.

Ашыкъгъанлай айланаса —
Азды сени заманынг.
Эл хурметни унутханса —
Олду, тенгим, аманынг.

Сёзюм джокъду, ишинг кёбдю,
Джумушунгу этерсе.
Насыбынгы къаты бла да,
Кёрмей, ётюб кетерсе.

Бара туруб, сен тохта да
Тёгерекге бир къара.
Табигъатны, адамны да
Хурметлерин бир сына.

Танг аязны, кёк ингирни
Алларына бир къара.
Чыпчыкъ джыргъа тынгылай тур,
Эртденде ишге бара.

Ашыкъма да иги къара,
Сейирликди шахарынг.
Ариулыкъну толу сезсенг,
Артыкъ келед джашарынг.

* * *

Къазма уру, къазма, тилеб айтама,
Ол уруладан тиолмюд джерни джарасы.
Джерде джара джюрекде да джарады,
Хар джюрекни барды неси, анасы.

Къазма уру, ол къазыла, сен тюше,
Адамлагъа тиоблеринден къарайса.
Къазма аны, къазма къабыр саулагъа,
Ёлгенле да аз тиолдюле алайсыз.

Къазма уру, юйле ишле, адамса,
Ол ишингден сеннге насыб табылмаз.
Ёлюм келсе, хазыр урунг тургъанлай,
Хар кимгеча, джылай къабыр къазылмаз.

ДЖУЛДУЗ ДЖУКЪЛАНСА

Тамыры бла джерден джыртыб алгъанча,
Джазыу кесди кызны джашау джолларын.
Къыз бла бирге сейир тангла ёлгенча,
Мыдах этди адамланы джырларын.

Айбат гокка мууал болду, саргъалды,
Къыз ёлгенди деген хапар келгенлей.
Джарыкъ джулдуз терк огъуна джукъланды,
Ариу кызны акъ кебинде кёргенлей.

Джырлай баргъан, джарыкъ кёллю шоркъа
суу

Ийнаныргъа ырылады хапаргъа.
Къыйналгъандан кёз аллында джукъ кёрмей,
Къарылгъашчыкъ чёкдю бир къуу бутакъгъа.

Окъулмайын къалгъан ашхы назмуча,
Джукъландыла сезимлери джюрекде.
Джаз кесилген субай къайын терекча,
Турады къыз бёлениб акъ кебинде.

Джангур бла къыйынлыгъы сённгенча,
Кёк ашырды къызны джылай тар кёрге.
Насыблыса, къыз сени бла дегенча,
Бек сукъланыб къарай эди кёк джерге.

ДЖАНКЪОЗ

Алданаса, ариу джанкъоз,
Нек эсе да къышхы кюннге.
Джылыучукъну аз да сезсенг,
Чагъар къайгъы киред сеннге.

Джаз келгенди, деб, къууаныб,
Сууукъ кюннге джылы къарай,
Джашаргъа сен ашыгъаса,
Хыны аяз сени сылай.

Джаз кюн чакъсанг, сынар эдинг
Джерни, сууну насыбларын.

Шош кечеде эштир эдинг
Джулдузланы ушакъларын.

Танг чыкъ сениге дарман болуб,
Къарылгъашчыкъ хапар айта,
Ёсер эдинг, ариу джанкъоз,
Джаз кюн сениге хаман къайта.

Аз джылыугъа ышанигандан
Чыгълмайса керти джазгъа.
Джазыуунг ушагад сени
Алданиган насыбсыз къызгъа.

САУ БОЛ ДЖАШАГЪАНЫНГ ЮЧЮН

Хубийланы Магометге

Джюрегими толусу бла
Ачмагъанма сениге ичин.
Мени иги билмесенг да,
Сау бол джашагъанынг ючюн.

Гитчеликден билген игид
Адамлыкъны уллу кючюн,
Анга сен юретмесенг да,
Сау бол джашагъанынг ючюн.

Адамны джашауу толу
Болад, суйсе тутхан ишин.

Билмей эсенг да халымы,
Сау бол джашагъанынг ючюн.

Джарыкъ, мыдах кюнлеримде
Сени бла ушагъым ючюн,
Къатымда болмай эсенг да,
Сау бол джашагъанынг ючюн.

Керек кюнде сен джолунгдан
Къайтмасанг да мени ючюн,
Башхалагъа насыбса сен,
Сау бол джашагъанынг ючюн.

Сени юсюнгден сагъыш этсем,
Джюрек бай болгъаны ючюн,
Мен минг кере къайтарама:
Сау бол джашагъанынг ючюн!

ЮЧ ТИЛЕГИМ

— Юч тилегинг толур сени,— деселе,
Не тилек бла келир эдим къадаргъа?
— Джуртсуз къалгъан ачыуну сен сынатма,—
Дерик эдим, сагъыш этмей, эм алгъа.

Ызы бла тилер эдим, ашыгъа:
Къазауатны джалынындан сакъла деб.
Окъ, тоб таууш эштдирме деб джанлагъа,
Адамланы насыбларын джакъла деб.

Ючюнчюню теджер эдим кесиме:
Къаламыма мутхуз тизгин джаздырма,
Джюрегими тар этме сен ёмюрде,
Адамлагъа суюмеклигин аздырма.

СЮЙМЕКЛИКНИ ТАНГЫ

* * *

Къалай ариу уянады
Суюмекликни кёк тангы.
Хар неге сейирсинеме,
Келгенча джерге джангы.

Джюрегиме назикликни
Берди аны къанаты.
Айча, джайча эштиледи
Энди меннге аны аты.

Сен болмасанг, сезмез эдим
Суюмекликни ол кючюн.
Анга къууана айтама:
«Сау бол суюгеним ючюн!»

КЕЧ, ТИЛЕЙМЕ

Башхаладан жарыкъ болур
Сени кёкде джулдузунг.

Къыш да, джай да джырлай болур
Танг алада булбулунг,

Ай да кюнча тие болур
Сени кёрсе арбазда.
Сейирликни барын сеиден
Кёреме мен бу джазда.

Кеч, тилейме, кёзлеримде
Кёрген эсенг джилтинле.
Айыб этме, чыгъа эсем
Сени аллынга хар кюнде.

СЕНИ ХАПАРЫНГ

«Кетеме!»—деб кетесе да,
Къайгыб келесе.
Сюймейме деб сёлешсенг да,
Сюйюб ёлесе.

«Кёрюб болмайма»,—десенг да,
Кёз алалмайса.
Нек эсе да сёзлеринге
Толу болмайса.

Кетме, кетме, баралмазса
Энтда сен узакъ.
Сюйген кызынги кёзлери
Болгъанла тузакъ.

Гокка болуб, кюндюз сени
Келед къатынга.
Кече сайын джудуз болуб,
Чыгъад аллынга.

Чыпчыкъ джырда сен ауазын
Эштесе аны.
Мёлек кибик кёрюнеди
Сыфаты, саны.

Таугъа, тюзге да сораса
Сен андан хапар.
Андан къугулурча, санга
Джокъду бир мадар.

ИЙНАНМА

Тюрленгенди кёзлери да,
Халиси да, деселе.
Унутханды сыфатынгы,
Атынгы да, деселе.

Башхагъа бергенд джюрегин,
Сагъышын да, деселе.
Ол сенсиз да бек джарыкъды—
Насыблыды, деселе.

Джашаууна бек разыды —
Къууанады, деселе.

Джолда сени кёрейим деб,
Къарамайды деселе.

Халим, джолум тюрленсе да,
Башха тюлдю джюрекге.
Сениге сезимим ушайды
Чагыб тургъан терекге.

УНУТМА АТЫМЫ

Мени атымь унутма,
Къайсы джерде айлансанг да.
Турсун сени джюрегингде,
Ким бла, къайда байлансанг да.

Унутма сен сёзлерими,
Сёз орнуна джыр эштсенг да.
Менме сени къанатларынг,
Джулдузну ылай кетсенг да.

Менме сени ангыларыкъ,
Кесинги кимге берсенг да.
Тюнененги менме кюню,
Бююнюнгде не этсенг да.

Унутма мени атымь,
Сени не бек суйселе да.
Джетелмезле ала меннге,
Аны отунда кюйселе да.

ЧАКЪЫРСАНГ...

«Кел, тилейме»,—деб чакъырсанг,
Не джолдан да къайтыр эдим.
Джюрегими толу ачыб,
Кёлюмдегин айтыр эдим.

Билсем сени эштиринги,
Мен тохтаусуз джырлар эдим,
Башхалагъа ал бермейин,
Джюрегинги урлар эдим.

Джашауунгдан хапарсызма,
Къаллайса сен, билалмайма,
Сени кёрмей къалгъан кюнде
Джарыкъ болуб кюлалмайма.

Ким эсенг да, джюрегими
Мууал этген бир аурууса.
Джашаууму сейир этген,
Насыб берген бир къарыуса.

БУЛБУЛ ДЖЫРГЪА ТЫНГЫЛАЙМА

Джазгъы кюниге къууанама,
Сени келечинг болур деб.
Булбул джыргъа тынгылайма,
Атынги айта болур деб.

Меннге ийген саугъангды деб,
Гокка кёрсем, ийнакълайма.
Тамблам сеннге тюбетир деб,
Келлик кюнню бек сакълайма.

Этемисе келечиле
Джазны, джырны эмда гюлню?
Келесе деб ышанганлай
Ашырама хар бир кюнню.

Джашауда игини барын
Байлагъанма сени бла,
Муратынгы, насыбынгы
Юлеш сен да мени бла.

САРЫ ГЮЛ

Сары гюлню бермейдиле саугъагъа,
Ырыслайла аны саугъа эгерге.
Болушады адамлагъа, дейдиле,
Бир-биринден айырылыб кетерге.

Бек сюеме сары гюлню айырыб,
Тереземде кюнчук кибик турады.
Аны меннге сен бек суймей берсенг да,
Джюрегимде ашхы умут джазады.

Гокка хансчыкъ айыралмаз, билесе,
Тюбешиудю джюреклеге тилеги.

Сары гюлчюк терс тюлдю, кьуу эсе
Джюрегингде суймекликни береги.

Сары гюлчюк, джазны сыйлы саугьасы,
Сеннге салгъан айыблары терсликди.
Керти суйген бир кюн сени аллынга,
Кечеринги тилерге деб, келликди.

САИЛАРБЫЗ БИР ДЖОЛНУ

Мен кесимден кьайры кетсейим,
Джюрегиме не оноу этсейим,
Излемейме аз да джукъ сенден,
Тюрсюнюнге кьарайма кенгден.

Ачмагъанма сеннге келююю,
Эштдирмезме ичги сезююю.
Джюрегимде ёселле гюлле,
Ышандыра ётелле кюнле.

Кёзлеримден сен хапар алсанг,
Тюз менича кенгден таралсанг,
Джулдузуму тюшюрюб кёкден,
Узатырем таза джюрекден.

Энчи салам нер эди ай,
Джюрегимде джашнар эди джай.
Унутурем ол кюн кесими,
Сеннге бериб саулай эсими.

ЧАКЪЫР МЕНИ

Чакъыр мени, мен къонайым
Чылчыкъ болуб къолунга.
Чакъыр мени, мен джаяйым
Джанкъылычны джолунга.

Чакъыр мени, мийик тауну
Тёппесине чыгъайыкъ.
Тау къушну энчи кёгюне
Джууукъ барыб къарайыкъ.

Чакъыр мени, бу дуниягъа
Биз бир кёзден къарайыкъ,
Тынч, къыйын боллукъ эсе да,
Биз бир джолда барайыкъ.

НЕ ХАПАРЫНГ БАРДЫ...

Не хапарынг барды мени халымдан,
Къатыса деб, меннге айыб салырча.
Болсанг эди, былай къараб кёргенлэй,
Болумуму къарамымдан танырча.

Не ханарынг барды мени халымдан,
Сени кёрсем, мен мыдахлыкъ сынайма.
Джангыз къалсам, орун табмай кесиме,
Сезимими хорлар ючюн джырлайма.

Не хапарынг барды мени халымдан,
Сенден башха сагыш келмейд башыма.
Сау дуинягъа базман болуб джангызлай,
Зарап салдынг джашауума, джаныма.

Не хапарынг барды мени халымдан,
Сезимлерим тунчугъалла джюрекде.
Сени амалтын мен сынагъан болумну
Эштмегесиме къаргъышлада, тилекде.

Не хапарынг барды мени халымдан,
Джюрегими къаллайыгъын айтырча.
Болсанг эди, былай къараб кѳргенлей,
Болумуму къарамымдан танырча.

УНУТУЛМАЗЛЫКЪ НИГИР

(Д ж ы р)

Сюйгеп тенгим, сени джолгъа ашыра,
Чыкъгъан эдим ашхам бола арбаздан.
Айтырымы джюрегимде джашыра,
Сезерсе деб кесинг кѳз къарамымдан.

Толгъан ай да тау башладан джарыгъын
Тѳге эди, экибизге юлешиб.
Джазгъы кюнле турсала да ийчакълай,
Джюрескени ачалмадыкъ сѳлешиб.

Мыдах эди джюрек ушакъ ингирде,
Ахыр кере узатханенг гюллени.
Ким къайгарыр энди бизге ызына
Тансыкъ болуб тюбешичю кюнлени?

Унуталмам, унуталмам ёмюрде
Ол экибиз баргъан джолну ызлары.
Сакъларыкъма тюнюрмейин мийикде
Ол игирни сейирлик джулдузлары.

* * *

Кёзлерингде келтиргененг джилтинле,
Джюрегингде уллу джылыу, ышаруу,
Сёзлерингде... Ол оюмлу сёзлеринг...
Къарамында игиликге ышаныу.

Тынгылай эм... Хапарларынг джырлача,
Джылы джазча, кире элле ангыма.
Джюрегиме кенг къанатла бигдириб,
Сынатханенг асыл сезим джаныма.

Кёлюмдегин сеннге толу айтыргъа
Ышанмайма сезимми сёзлеге.
Мен къарайма тергеусюз насыб берген
Джулдузлача сенде чолпан кёзлеге.

КЕРЕКСЕ СЕН ДЖАШАУУМА

Керексе сен джюрегиме,
Сенсиз мыдах болгъан эсе.
Уя этиб сезимледен,
Атынгы ары салгъан эсе.

Керексе сен акъ тангыма,
Сенсиз дженгил атмай эсе.
Джулдузлу сейир къанатын,
Сени кёрмей, къакъмай эсе.

Керексе сен кёк джазыма,
Сенсиз ол чагъалмай эсе.
Шукур эте хар кюнюне,
Тартыуун согъалмай эсе.

Керексе сен джашауума,
Аны джарытхан сен эсенг.
Джюрекге, тангнга, джазгъа да
Джашау тамал ма сен эсенг.

* * *

Барама, барама, барама,
Джангур да джауад акъырын,
Сени суйюмлю кёзлеринге
Джюрек бёленди джашыртын.

Келесе, келесе, келесе,
Кюн да чыгъад акъырын,
Бизге чыпчыкъла, гоккала да
Къарайла сукъланч, джашыртын.

Джырлайса, джырлайса, джырлайса
Къууанч джырланы акъырын.
Келгенди эслетмей не сормай,
Уллу суймеклик джашыртын.

АКЪ ЧЕПКЕН

(б а л л а д а)

Джашлыкъ бизни эркелетген кюнледе,
Насыб берген сезимлеге къууана,
Муратланы джулдузлагъа джашырыб,
Айлана эк, джаз да бизге сукълана.

Сен суйюучю акъ чепкенни да кийиб,
Мен, ышара, чыкъсам сени аллынга,
Дуня сениге артыкъ сейир кёрюнюб,
Къууанч джырла джырлай эдинг сен манга

Ол сагъатда аз да инджиу болмайын,
Хар къайда да джылы аяз ургъанча,
Кёрюне эд экибизге къыйышылыкъ
Джер юсюнде унутулуб тургъанча.

Къазауатха, къанлы джолгъа сен тебрей,
«Акъ чепкен бла ашыр»,—дединг ышара,
«Уллу саугъа келтирликме»,—деб кетдинг,
Хорлам бла келлигинге ышана.

Муратларым нёгер болуб кечеме,
Иш юсюнде кюнлерими ашыра,
Сакълай эдим, насыбыма ышана,
Акъ чепкеннге къоркъуууму джашыра.

«Джурту ючюн джан бергенди»,—деб келди
Аман хапар, джюрегими къуу эте,
«Насыб кюнле аллындалла, келликле,
Сакъла мени»,—деген эдинг сен кете.

Ийнанмайма, окъ да келиб тиялмаз,
Кёзю къыймай насыбымы кесерге.
Джулдузлада асыралгъан муратла
Боллукъ тюлле анда къалыб кетерге.

Акъды бюгюн, чепкенимча, чачым да...
Сени атынг бла джюрегимде джашайма.
Сен суюючу акъ чепкени да кийиб,
Джулдуз учса, аны аллын сакълайма.

Мамчуланы Дина

ДЖИЛТИН

Назмула

СУУУКЪ БОЛСАМ,
ОТ АЛЫРГЪА КЕЛЕМЕ...

* * *

Джазы ауазы—джюрегимде,
Джерни джылыуу—кёзлеримде.
Излейме хаман бир затны —
Джерден кетмезин насыбны.

Къалай арнуду бу дуня!
Сен, мен да суйген бу дуня,
Бир бек келеди джашарым,
Джашаугъа джырла джазарым!

* * *

Джаз табигъат кёкге бетин ачханлай,
Ол силкиниб, къышхы тонун атханлай,
Абезекге баргъан кибиб келишиб,
Таула бары джашнадыла тиллешиб.
Шо, тауланы болса эди кёзлери,
Бу нюрлерин кёрюр кибиб кеслери.

ЭМ АРИУ

Эм ариу не затды дуняда?
Къызыл алманы джаягъы,
Кёкде бурулгъан толгъан ай,
Кюнню къыйылгъан таягъы.

Сейир джылыуну тегеди
Джюрекни назик сезими...
Ариуду, тамам ариуду
Эркишиликни тэзюмю.

Эм ариу не затды дуняда?
Анамы белляу айтханы,
Гокка ханслагъа бёлениб,
Ингил джаз тангны атханы.

Гитче сабийни кюлгени,
Аны биринчи атламы,
Джашауда энчи хат сала,
Тенгими этген хорламы.

Хурмет эте дунягъа,
Джангы джылны келгени,
Акка, бал аякъны алыб,
Джашаугъа алгъыш этгени.

Эм ариу не затды дуняда?
Адамгъа къайгъырыу, сакълыкъ,
Джуртуму кюню, хар чагъы,
Джерни юсюнде рахатлыкъ.

АДАМЛЫКЪ

Къайдан чыкъгъанд бу адамлыкъ деген шарт,
Анга мийик багъаны ким салгъанды?
Адамлыкъны тута билген адамны
Къалгъанладан не артыгъы болгъанды?—
Деб мен сагъыш эте эдим бир-бирде,
Адамлыкъны излей эдим джер-джерде.

Джырлай эди джырчы джарыкъ джырларын,
Кёк толкъунла анга эжиу келтире,
Сыбызгъычы сыбызгъысын согъаед,
Джюрегими къозгъай эмда кемире.
Акъ тауладан къарай эди тюбюне,
Джашил джаз да чакъгъан джерге суйюне.

Окъуй эдим мен хапарла, назмула,
Сезимимде къала терен ызлары.
Мен тырмашыб джаза эдим эсиме
Суратланы оюуларын, сызларын.
Джашау джолда тюз атларгъа кюреше,
Бара эдим джазыу бла бетлеше.

Болуб бир кюн узакъ джолгъа джолоучу,
Къарт олтурду келиб мени къатымда.
Онг билеги къораб эди тюбелек,
«Нек тюбедн быллай бюгюн джолумда?»—
Деб келди да олсагъатлай кёлюме,
Сескеклениб, мен къарадым кёзюне.

Къарт да сезиб, сагъышланыб сѣлешди:
«Къоркъма, кызым, бюгюн джолунг
боллукъду,
Не мурат бла джолгъа чыкыгъан эсенг да,
Ийнан меннге, ол муратынг толлукъду»,—
Деб, ахсыныб, бир джанына бурулду.
Исси шоссе меннге чексиз созулду.

Мен эсгердим: айыб алдым алайда,
Бек кѣб зат да тюшдю мени эсиме,
Онгсунмайын бюгюн къолсуз кишини,
Джарыкъ нѣгер мен изледим кесиме.
О, кечигиз, джуртум ючюн ългенле,
Къазауатдан бутсуз-къолсуз келгенле!

Уялгъандан, кѣзлерими ачалмай,
Мен тиледим сау дунядан кечмеклик,
Ангыладым адамлыкъны бир шартын —
Адамланы багъалата билмеклик.
Сагъыш этиб, тохтадым бир нюзюрге:
Адамлыкъдан айырылмам ъмюрге.

КЪАЗАУАТ БОЛМАСЫН

Къазауатны мен къоркъама атындан,
Энтда киши тоймагъанды джашаудан..
Къара булут кѣгюбюзню джабмасын,
Душман аякъ джерибизни басмасын.

Ата Джуртум, сенсе бизни джашнатхан,
Тюз иннетни, мамырлыкъны сакълагъан,

Тюзлюк ючюн кюрешиуню тохтатмай,
Хар заманда онгсузланы джакълагъан.

Джер юсюнде, эм мийикден хаманда
Чакъыраса, болмасын деб къазауат,
Толсун сени ма ол ашхы муратынг:
Оюлмасын, бузулмасын табигъат!

СЕЙИР ДЖУЛДУЗ ДЖАННГАНДЫ

Къазауатдан къайтмай къалгъан солдатны
Юй бийчеси эрге бармай къалгъанды.
Ана-бала деген затха термилиб,
Ёксюз къалгъан сабийчикни алгъанды.

Джурту ючюн джанын берген адамын
Сыйлагъанды, атын атаб уланнга.
Джюрегинде сейир джулдуз джаннганды
Аналыкъны ёлмез оту дуниягъа.

Белляу айта, сабийчикни тебрете,
Кёб кечени джукъламайын ашырды,
Созгъанында къолчукъларын «анам» деб,
Джарсыуун да, къайгъысын да джашырды.

О, табигъат, кючюнг къалай уллуду!
Тиширыугъа сен насыбны излединг,
Ана джюрек къалай къалсын сюйюнмей,
Бек сейирди бир-бирледе ишлеринг.

Къазауатдан къайтмай къалгъан эрини
Нюр тюрсюню джюрегинде джашайды,
Къалай болду былай сейир-тамаша?
Джашчыкъ союб къаблагъанча ушайды.

Чыбыкъ кибик субай ёсген джашынды
Кёреди да ол кесини джашлыгъын,
Ана къолла, джылы къолла, ийнакълаб,
Сылайдыла ариу къара чашчыгъын.

Ала кёзле онгигандыла бек эртде,
Сюйген эрин бир кёрюрге термиле,
Агъадыла джыламукъла, кюйдюре,
Шыбырдайла, шыбырдайла эринле:

— Анама да алгъышымы кёрейим:
Аны кибик аджал сени элтмесин,
Сюйген къызынг болсун менден насыблы,
Къазауатны ачы джели джетмесин.

ЭРКИШИЛИК

Эркишилик, төре болуб таулулагъа,
Къанда, сютде джаратылыб ёмюрледен,
Джол нёгерлик этиб турду уланлагъа,
Кёче-кёче, келди бизге тёлюледен.

Таулу джашла къазауатха кирселе да
Болгъандыла джуртну керти уланлары,

Юй салыргъа тебregenни кёрселе да,
Болгъандыла аны маммат адамлары.

Уучу чыгъыб, кийик атыб, келтирсе да,
Уллу кёллю къарамагъанд тенглерине,
Алтын-кюмюш хазна табыб кёлтирсе да,
Энчи этиб джашырмагъанд дженглерине.

Ариу къызны тенгле болуб сюйселе да,
Лтмагъанла аны ючюн бир-бирлерни,
Сюймекликни шынкъартында кюйселе да,
Алдатмалла зар сезимге джюреклерни.

Эркишилик адет болуб тауларымда,
Ма бююн да сакъланады миллетимде,
Ашхы улан, тулнар туусун ахлулада,
Деген умут къатланады тилегимде.

Эркишилик—ашхы адет—юйресин да
Тауларымда къалыб кетсин ёмюрлюкге,
Ашхылыгъын ол джуртума теджесин дэ
Кьуллукъ этсин ёсюб келген тёлюлеге.

Ма ол адет мийиклеге кёлтирюлюб,
Джукъланмайын, джулдуз кибик, джаныб
турсун,
Джанкъылышча, джилтинленсин, тогъай
туруб,
Андан бизге хаман сейир джарыкъ урсун...

САБЫРЛЫКЪ

«Сабыр туюбю—сары алтын» дегенча,
Сабырлыккыны биз билебиз багъасын,
Кюнню кёзю эртден сайыи кёргенча
Кёк тенгизни келбет кьонинган джагъасын.

Мийикледен мийиклеге ёрлей, биз
Джер джашауну арвулугъун сезебиз,
Ётуб кетиб, ызыбызгъа айланьб,
Джолубузну терсин-тюзюн сюзебиз.

Адамлабыз биз дуняда джашагъан,
Багъалыды мамыр тагны атыуу,
Инсанлабыз бары бирге ушагъан,
Белгилиди джер джашауну татыуу.

Сабырлыккыны байракъ этиб, хар адам
Сакълаялса иннетини рахмусун,
Джулдузлагъа джете-джете кьол тамам,
Адам улу ёсдюрлюкдю фахмусун.

Джангур джаууб, джерге сингиб кьалгъанча,
Джашау бере, джашнау теджей аламгъа,
Ангы, джюрек бир-бирине дагъанча,
Дагъан болса адам улу адамгъа.

«Першинглени» кьанатлары юзюлюб,
Джукълансала, керек болмай кишиге,
Кирир эди насыб джашнаб, керилиб
Кюн кьойнунда эркетген бу Джерге.

Кьоркьуу болмай ёсер ючюн джамагъат,
Илгендирмей къазауатны таягъы,
Сабырлыкъны этед бизге аманат
Тийиб келген кюнню джарыкъ джаягъы.

УШАТАМА МЕН СИЗНИ

Тау чатлагъа кёксюл нюрю тегюлген
Танг джарыкъгъа ушатама мен сизни,
Тюбюндеги кёк ташлары керюнген
Кирсиз келге ушатама мен сизни.

Джанкъозларын талалагъа себиучю
Джашил джазгъа ушатама мен сизни,
Сау дунягъа тюзлюк иннет беричю
Март байрамгъа ушатама мен сизни.

Кечелени кюзгюсюнде керюне,
Туугъан айгъа ушатама мен сизни,
Джарыкъ нюрю тегерекге тегюле,
Кюн чыкъгъаннга ушатама мен сизни.

Джюрегимде сыйлы орун алыучу
Джанкъылычха ушатама мен сизни,
О, анала, насыб уя салыучу
Къарылгъачха ушатама мен сизни.

ЛЕРМОНТОВГЪА

Тюшдю бюгюн кьолума бир китабынг,
Биягъынлай сагъышлагъа бёлендим,
Бир тенгиме ышанганча, ышаныб,
Сени бла ушакъ эте, «сёлесдим».

Мен кюссген, плешдирген сифатынг
Ёрге турду кёз аллымда джаякълэб,
Эрсейден узакъ атланды атынг,
Кавказымда сакъ тауланы нйнакълэб.

Туугъан кибик сени атынг ёлмезге,
Хар тёлюге, джетген джашча, нёгерсе,
Саркъсала да энтда талай ёмюрле,
Бюгюн кибик назму джилтин тёгерсе.

Джашау джолунг къалай дженгил юзюлдю,
Асыл джюрек суууб къалды, тохтады,
Болмагъанлай кесинги да эсингде,
Кёзбау джазыу замансызлай кьоратды.

Кавказ таула санга кьара кийдиле,
Ма былайда, мийик тауну тёрюнде,
Луур топракъ басды сени юсюнгю,
Джулдузлача, къалдынг халкыгъа кёрюне.

Талай айдан кьарт анангы тилеги
Къабыл болду: кёлтюрюлдюнг былайдан,
Тарханлагъа кетди сени ёлюгюнг,
Ахыр салам ала мугур тауладан.

Къабыр орнунг къалды сени тансыкълай,
Къушла келиб къонганлыкъгъа, ёкюне,
Къаллай кюреш дуняла ётдюле,
Сени ёлтюрген мурдарла да кетдиле.

Ёмюрлюкге къалалмады аладан
Бир патчахы, инаралы, бийи да,
Айтылмады бир джерде да атлары,
Туумагъанча джер башына бири да.

Сен а къалдынг, эрке улаи, джашайса
Хар адамны джюрегинде, эсинде,
Кавказымы чууакъ, таулу кёгюнде,
Эресейни тауча мийик кёлюнде...

ДЖАШАУНУ ЁЗЕГИ

Билемисе джулдузланы шохлукъларын,
Чексиз кёкде тамам таза къуллукъларын,
Къарайдыла бир-бирине ачыкъ бетден,
Джарыкъ урад аны ючюн бизге кёкден.

Эслеймисе булутланы барыуларын,
Саллыкъдыла бусагъатдан къарыуларын,
Джангур болуб Джерге хурмет келтирирге,
Джерни юсюн кёк кырдыкга бёлстирге.

Кёремисе джанкъозчукъну чакъгъанчыгъын,
Бу дунягъа къалай талпыб чыкъгъанчыгъын,

Сеземисе джазгъа хурмет бергенлерин, —
Сабийлени джалан чабыб келгенлерин.

Аладыла эм сыйлыгъа саналгъанла,
Аладыла—джашау ёзек къурагъанла,
Ариулукъну нюр урлугъун себиучюле,
Джерге хаман джарыкъ джашнау бериучюле.

Насыб бере бизге къууанч теджегенле,
Кечени да кюн болурун излегенле,
Сизни ючюн къыш къояды джазгъа орнун,
Кюн таякъ да узатады Джерге къолун.

Бере билген чемер къоллу табигъатны
Разы эте толтурайыкъ насихатын, —
Джугъутурча, рахатлыкъгъа сакъ турайыкъ,
Адамлыкъны сыйлы борчун толтурайыкъ.

АЙЫБ ЭТМЕ

Бир-бирледе мутхуз болса къарамым,
Тас этгенча нени эсе да кенгде,
(Кюн да бирча тийиб турмайд къуру да)
Аны ючюн айыб этме сен меннге.

Джуртум ючюн билликме мен къайгъыра,
Джилтилерим джукъланнгынчы джюрекде...
Джетелмесем бир кюн сени кёлюнге,
Аны ючюн айыб этме сен меннге.

Джетерикди учунургъа къарыуум
Джаз джуртума белляу айтхан кѣзюуде,
Ингир ала чапракъча шош болсам да,
Аны ючюн айыб этме сен меннге.

Абынмасам мен джашауда кѣб кере,
Къалыр эдим ангыламай бу затны:
Джыгъылгъаннга ёрге тургъа керекди,
Джыгъылсам да, айыб этме сен меннге.

ДЖАЗЫУУНГА КЕСИНГСЕ НЕ

Кюнню джарыгъы эртденде тийсе,
Шош мамырлыкъны таулагъа себе,
Джерге джылыу бла суймеклик кирсе,
Къууанчдан толад, толкъунча, тебе.

Джер суйюнеди, суйдюре кесин,
Сени бла бирге этеди эжиу,
Джерде джашаугъа бѣлениб эсинг,
Къууанч эм бушуу джокълайла кѣзюу.

Джашауунга уа салмазса ёлче,
Эммесин сагъыш кетеринг ючюн,
Джазыуунга уа кесингсе не,
Ариу этерге джетелир кюнчюнг.

Алим болургъа базмагъан хынсаб
Ашхы адамгъа борчлуд джетерге,

Дуниягъа туугъан бары керекди
Джашауну джарыкъ, сейир этерге.

Адамгъа уру къазмай джашасанг,
Ачитмай ачы сёзюнг бла бирде,
Кыйынынгы да халал ашасанг,
Сыйлы орнунгу табханса джерде.

Джылла тюлдюле ёмюрню созгъан,
Этген ишингди дуняда къалгъан,
Аз джашасанг да, джарыкъ джаналсанг,
Башхалагъа да джашау ачалсанг.

Салгъан кыйынынг, бюсюрсу излеб,
Джарсытмай эсе башха биреуню,
Керекли джерде береллик эсенг
Дагъанлыкъ этген керти тиреуню.

Дагъыда сейир джашау джоллада
Сен къоя барсанг ашхы ызынгы,
Алтын чапракъла тёшелген къачда
Кёрюб къоярса джашил джазынгы.

* * *

Энтда чулгъана чалыш булутла,
Къоналла келиб кёк мийиклеге,
Билмейме, къайдан чыгъыб туралла
Бу шоркъа суула тау ёзенлеге.

Аллай бир суучукъ, гузаба чыгъыб,
Къаядан эниш шоркъулдай кетди,
Сора кесине ол джолчукъ табыб,
Аны бла саркъа кѣб заман ѣтдю.

Бир кюн эследи уллу Къобанны
Уллу ѳзенни баргъанын толтуруб,
Ачыуланиганча неге эсе да,
Атаед кесин алгъа къутуруб,

Сукълана билмеген таза суучукъну
Къарады кѣзю бу сѳйир затха:
Джагълалары да чачакъла кибик,
Тѳгюлюб барад, кюзгюча, чатха,

Къобанны юсю кѣпюр бла ѳтюр,
Джолоучула да бек терк джетдиле,
Къара суучукъдан джутланыб ичиб,
Бары бюсюреу бирден ѳтдиле.

Джандет деген а ма бу зат болур,—
Деди къууаныб аладан бири,
Суулукъларын да суудан толтуруб,
Джолгъа чыкъдыла, атлай бек тири.

Уллу Къобан да къара суучукъгъа
Къарады бек кѣб, тамам сукъланыб:
Уллу сый табхан, о гитче суучукъ,
Къалма сен,—деди,—джолда джукъланыб.

Ма алай эте, саркѡа эдиле,
Саггышларына терен кѣмюле,
Кѡобан суучукѡгѡа—суучукѡ Кѡобаннга—
Бир-бирлерине кѣл эте...

САУ КЪАЛ, САБИИЛИГИМ!

Кѡалай сейир, арну эдинг, булутсуз,
Кѣб бояулу, кѣз алдарча, джылгырауукѡ.
Кѡоймай эдинг ашхылыкѡдан умутсуз,
Тау шоркѡача, джарыкѡ эдинг, зынгырдауукѡ.

Сабийлигим, сениге тансыкѡ болсам а,
Тохгайма мен, кѡаты кѡысыб кѣзлерими,
Унугама, зауукѡлукѡда кериле,
Бу дунняда бютеу болгѡан ишлерими.

Тюшюреме бир кюнледе эсине,
Тенгле бла джалан аякѡ чабыучуму,
Кѡалын, узун боллукѡду да чачым деб,
Джай джангургѡа башымы ачыучуму.

Кѡалай кѡалсын тюшмей мени эсине
Кюн таякѡны тереземден кѡараучусу,
Суйген анам, нйнакѡ айта, эртден сайын
Сылаб-сыйнаб, чачларымы тараучусу.

Деу терекле болуб, чаггыб туралла
Тау элимде биз орнатхан балийчикле,

Мен ойнаучу уллу, кирсиз арбазда
Чабыб-джортуб, ойнайдыла сабийчикле.

Сау къал, дейме, уллу джолну атлай мен,
Таурух кибик, о хурметли сабийлигим,
Таза джерим, насыб къонуб, юйреген,
Кёб болсунла кюн-кюнден да сабийлеринг!

* * *

Къаты джангур джауду сени юсюнге,
Ауруу алдынг олсагъатлай, къалтыраб,
Кесинг келдинг, къыйналсанг да, юйюнге,
Нёгер чыкъмад, къарасанг да эс ташлаб.

Не берсинле сеннге къуру мюйюшле?
Юйюнге да джокъду сени адамынг,
Чыкъмад сеннге суу узатыр бир инсан,
Мыдах болуб, туююлсе да къарамынг.

Табаладынг, сагъыш этмей джазыуну,
Бюсюремей, джашауунга къол силкдинг,
Керексизге зыраф джоюб къарыуну,
Джангызлыкъны ачыуун сен кеч билдинг.

Джазыудан а не излейсе сен бюгюн?
Джокъду кишинг эшигингден кирирге,
Ауруу теблеб, сени джерге джыкъгъынчын,
Нек болмадынг аллай бирни кёрюрге?

Джылла кибик, кюнле ауур ётдюле,
Терезени ачыб, кюннге къарадынг,
Джашауунгда къуру бюгюн узалыб
Балийчикни бутакъларын сыладынг...

* * *

Бир мийик Тау, тёппесинде джулдузла
Къонуш табыб, бир-бирлерин джылыта,
Къарай эди, сакъ кёзлерин джуммайын,
Кече-кюн да тёгерекни джарыта.

Ол нюрлю Тау тарта эди кесине,
Бермей эди тынчлыкъ аны кёргеннге,
Эте эди къарамы бла бюсюреу
Адамлыкъны тута, сыйлай билгеннге.

Кёб бёгекле, кёб залимле, уучула
Изледиле Тау тёппеге чыгъаргъа,
Кюйдюреди, джууукъ иймей къатына,
Болалмайды адам анга чыдаргъа.

Джаш аяны джангы атлагъан джашчыгъы
Арбазындан къараб Тауну эследи,
Кёзчюклерин ол джарыкъдан алалмай,
Анасындан бир ёрлет деб тиледи.

Баласыны таралгъанын кёргенлей,
Сагъышланды, мийик Таугъа къарады,

Джашчыкыны да кьаты кысыб кьойнуна,
Ана кесин узакъ джолгъа кьурады.

Къара къаргъа кычырыкъдан алса да,
Ётгюрлени да келмейд деб кьолундан,
Ачы боран буруу болуб кьалса да,
Тыялмады аны барлыкъ джолундан.

Сау кечени кече узуну тырнакълаб,
Танг бла бирге джулдузлагъа тирелди,
Кюн чыгъаргъа джашчыгъын да ийнакълаб,
Ма ол ана Тау тѣпнеде сирелди.

Кюн ышарыб, кьулач керди таулагъа,
Ана джюрек чексиз насыбдан толду:
Тау, ышаныб, кючюн берди уланнга,
Гитче джашчыкъ олсагъатлай деу болду.

Толгъан айча, ариу, субай анасын,
Сабийчикни кѣлтюргенча, кѣлтюрдю,
Джетдирмейин анга чыртда хыянат,
Мийик Таудан джилы Джерге тюшюрдю...

БИР ПОЭТГЕ

Поэзияны кыйын джолунда
Джол уста болуб чыкъдынг сен меннге,
«Тутуб айландынг мени кьолумдан»,
Тенг да, нѣгер да этдинг кесинге.

Ашхы излеминг, ачыкъ джюрегинг,
Турдула нѣгер болуб биргеме,
Кѣб кыйынынгы меннге кетердинг,
Тамам эс бѣлюб хар бир сѣзюме.

Джазыу буюруб, келдим аллынга,
Болушлукъ излей сенден кесиме,
Джюрегим къалай сейир тебеди,
Тюшгенинг сайын мени эсиме.

Мен таныгъан биринчи поэтсе,
Назму дефтерге салам бердирген,
Дунияда сеннге борчлу къаллыкъма,
Талпыуну джолун меннге билдирген.

Болсам сие эдим сеннге керекли,
Сен болгъан кибик меннге хар кюнде,
Муратым толду деб да айтырма,
Санасанг мени керти поэтге.

Сау бол! Разы бол, менден кыйналма,
Джеталмагъанма сени кѣлюнге...
Уллу поэт бла шохлукъ тутханма,
Керти насыбха санаб кесиме.

* * *

Дунияда болгъан ариу сѣзлени
Бир джерге джоппу джыялсам,
Дунияда болгъан ариу джырланы

Аламат джырлаб кьоялсам,
Сёлешинген тилледен сора да
Къундузну тилин билалсам,
Тау макъамланы ариу келтириб,
Джюрек учуна согъалсам,
Орнумдан ёрге къобмай тургъанлай,
Джерни хар чегин кёралсам,
Тюбегениме, джулдуз жарыкча,
Бютеу нюрюю бералсам, —
Огъай, этмез эдим бир кере да
Уллу кёллююк бу Джерге,
Чакъырсала да мени джулдузла,
Мен кьалыр эдим бу Джерде.
Бу Джерден ариу затны билмейме,
Мындады джюрек джылыуум,
Джерим, сеннге дуня жарыкчы
Теджей, джукъланыр тылпыуум...

ЭЛИМЕ

Джанкъозлу джаз, тёзелмейин, таулагъа
Джол салгъанча, джол салгъанма мен санга,
Къалай жарык кьарам бла кьарайма
Сени юсюнгден джубанч хапар айтханнга.

Кюн таякъла юсюнг бла ётелле,
Джылыу чача ма мен тургъан шахаргъа,
Сагъышларым гаймай чабыб кетелле,
Туугъан элим, ариу джуртум Марагъа.

Суймекликни сен уясы болгъанса,
Сууукъ болсам, от алыргъа келеме,
Тёгерегинг къаяладан согъулуб,
Сени таукел тюрсюнюнго кёреме.

Кёзлерими ичлеринден джылтыраб
Тёгюледи къууанч, сени кёргенлей,
Джыр чыгъады джюрегимден сылджыраб,
Тау ышыкылы босагъангдан киргенлей.

Алтын бегли тёппелери къалтырай.
Чегетлеринг, къуш къанатча, джылтырай,
Къарамымы джылыталла, къарасам,
Эжиу эте, къошулалла, джырласам.

Кёлтюрюлюб Акъ Къаядан боз тубан,
Джугъутурча, мийиклени излейди.
Джанкъозлу джаз, тансыкъ болуб таулагъа,
Бек ашыгъыш кёк аджирин джерлейди.

Кёкле Къаянг, къанатлыла къонуучу,
Оюлмасын—олду мени тилерим,
Суйген элим, мен учунуб джетиучю,
Сени бла бирге урады джюрегим...

* * *

— Кечим-кюнюм да болуб къалгъанса,
Алыб кетейим узакъгъа...
Назик терекчик турду тынгылаб,

Сёз да айтмады джууабха.
— Алтындан орун ишлеб салырма,
Санынгы бёлеб кюмюшге,
Тышынгдан кьадау салыб тутарма,
Кёргюзмей сени кишиге.
Къачны онгиганын, кышны сууугъун,
Мени бла болсанг, билмезсе,
Бек иссилени, сууукъ джеллени
Анда ёмюрде кёрмезсе...
Кёлю бла кюлюб, субай бусакъчыкъ
Джууабын берди, тартырмай:
— Алтын обагъа нечик киреме,
Джашил дуниядан ёнгелеб,
Субай санымы кюмюшге бёлеб,
Къалай джашайым чёгелеб?..

* * *

Кече-кюн демей, башынгы кёлтюрмей,
Сен тырмашдынг терен уру къазаргъа,
Акъылынгы ким кёралды джолларын,
Кимни излединг ол уругъа атаргъа?

Сагъыш этмей, чола джолну тебрдинг,
Джалла дединг, джууукъ кьоймай баргъанны,
Къурч ат кибик, санларынга от алдырыб,
«Шайтан суудан» излей эдинг дарманны.

«Шайтан суучукъ» этди сеннге этерни:
Тюрсюнюнгю, халинги да бузлатды,
Тенглерингден, юйдегингден айырыб,
Осал сокъмакъ къойгъанланы ызлатды.

Ким биледи, сокъурандынг, къалдынгмы,
Этген ишинг джеталдымы кёлюнге,
Сен кесинге керти дерсни алдынгмы,
Сууукъ аяз ургъанында кёзюнге.

Хар адамча, сен бу джерге туугъанса
Ашхылыкъла, игиликле этерге,
Къадар сеннге тёре болду, буюрду
Кесинг къазгъан ол уругъа кетерге.

Тюбсюз тюлдю, сен урудан чыгъарса,
Къол берирле, болушурла, излесенг,
Батхан джулдуз джарыкъ джанар кёгюнгде,
Джашау джолда тюз атларгъа кюрешсенг...

ДЖАЗЫУНУ ТАБАЛАМА

Терезенге кюн таякъла тирелселе,
Не зат хапар излейсе сен аладан?
Кёз аллынгда озгъан джылла сирелселе,
Нек толады джюрегинг а сагъышдан?

Терезенгден ким эсе да къакъгъанча,
Нек илгениб аязыйса джукъунгдан?

Джукъу сенден кери кетиб къалгъанча,
Сагъыш эте, нек тюшгенсе бауурдан?

Нек къарайса тюшгенча сен джыгъылыб,
Толмадымы сени этген тиленинг?
Табалама сен джазыуну ашыгъыб,
Энтда джашды, къарыулуду джюрегинг!

* * *

Керти суймеклик бла адамлыкъ бирди,
Хар кимге да тенг берилмейле ала.
О, табигъат, ишинг, кючюнг сейирди!
Къойнунгдагъы джаратылгъан адамла

Нек болалла бир-биринден былай кенг,
Бири кызбай, бири тамам керти тенг?
Бири келиб, кёб сейирлик этеди,
Ол бирси уа уру къазыб кетеди...

* * *

Къач алада эртде огъуна къар джауду да,
Замансызлай тауну-тюзю агъартды,
Биягъы кюн мийик кёкде шын турду да,
Кюн ортагъа къар джабыуну къоратды.

Замансызлай чыкыгъан бу акъ тюклени уа,
Бир ишексиз, сиз, сагъышла, салдыгъыз.
Кюн да, джер да сиз биргелей кюршиб,
Ол «къырауну» кетералмай къалдыгъыз...

* * *

Джангур джауб, ёзенлеге къуюлса,
Ёзенле бла суу шоркъала барыла,
Джангур тохтаб, джер джангыдан кебсе уа,
Къум джагъада ырхы ызла къалырла.
Ма алайды: джашау джылла тохтамай,
Джауум джаугъан кибики, дженгил ётелле,
Ёзге, джылла, не бек ашыкъсала да,
Ызларындан сокъмакъ къоя кетелле...

* * *

Мийиклени кенг тёрлерин къыдырыб,
Учуулада чыныгъады къарыуунг,
Кёк башладан ёзенлеге къарайса,
Джелде-аязда кесиледи сарыуунг.
О ёхтем къуш, кёкню къойнун аулай сен
Къарамынгы джер юсюне сюзесе,
Сен уянгда, кёзлеринги ачханлай,
Джерни джыры кёк болгъанын сезесе.

Ата джуртум,
Джер юсюнде, эм мийикден хаман да
Чакъыраса болмасын деб, къазауат,
Толсун сени этген ашхы тилегинг:
Оюлмасын, бузулмасын табигъат!

Бу джерден ариу джерни билмейме,
Бу джерди бизни джашатхан,
Джерни юсюнде адамладыла
Аны сейирлик джашнатхан.

Тюзлюк ючюн кюреш, адам, къаджыкъмай,
Къарангыда чыракъ болуб джанарча,
Кёкде учхан къанатлыдан тюк алыб,
«Тюзлюк болсун дуняда!»—деб джазарча.

Бир ауур таш, джолну алыб, тсбинмей,
Къарай эди, кюлюмсюрей, батылыб.
Къая оюлуб, аны юсюне тюшгенлей,
Кетди чартлаб, баш энишге атылыб.

* * *

Талай джолунг бирер джары элтеди,
Хар биринде насыб юлюш кетеди,
Насыб деген—ол биленнген балтады,
Балта сабны тута билген кьолдады.

* * *

Къарт къартчыгъа къарай эди тахтада
Джюджеклеге, мыйыкъ тюбден ышара,
Омакъ тарта, джюзе эди хауада,
Билмей кеси алыннганын ышаннга...

* * *

Мийик терекден баш энишге айланыб,
Къызыл алма ал деб, кесин теджейди.
Алма терек, татлы кёгет ёсдюрюб,
Адамланы къууандыргъа излейди.

* * *

Гокка хансчыкъла нюр бстчиклерин
Тюз кюннге буруб, кюлелле.
Лланы алай кёрюб адамла,
Узалыб къалай юзелле?..

* * *

Узакъ, узун джолну джюрюб келгенча,
Рахат болуб, солуйдула санларым.
Сагъышым а, тынчлыкъ табмай кесине,
Къыдырады джашауну кенг джолларын.

* * *

Болур болуб бошагъандан сора уа,
Ким терси деб, кёб тинтебиз, излейбиз,
Ах, ардан а, мырды сууну ичгенча,
Биз, джазыуну джаратмайын, терслейбиз...

* * *

Боз булутла, сюрюу болуб, джерлениб,
Дауур-сүйюр эте, джюрюш алдыла.
Керексизге ёрге-энниге чабышыб,
Джарашдырыб джауалмайын къалдыла...

* * *

Ташха ёрлей, ташдан тюше, таш макъа,
Джетейим деб, тенгизге джол салганды.
Кюрешсе да джол къорагыб, ашыгыб,
Кёк тенгизни кёралмайын къалганды...

* * *

Гугурукку кьарай эди, тууайлай,
Мукьут болуб, кьачыб баргъан тюкюге,
Добар итге башын ёрге кёлтюрюб,
Излей эди ол бюсюреу кесине.

* * *

Кёк кюкюрёб, джангур джаууб башлагъанлай,
Пазик ханчыкь кьалтырады, эс ташлады,
Джангур суудан тойгъанында, кьарыу алыб,
Кёб заман да ётмегенлей, джашнады.

* * *

Алгъыш этсем суйген тенгеме,
Джангыз олду мени теджерим:
Мийик таулагъа ёрлей барырса,
Адамлыкь болса пёгеринг.

* * *

Минги Тауну теппесинде кьубулуб,
Кьар джылтыраб кьарайды да энишге,
Джаз джылыудан болмай чыргда хапары,
Насыблыма деб келеди кёлюне...

* * *

Уллу игилик этмесем да джашауда,
Таза ивнетни тутама мен халкъыма.
Аны амалтын отха тюшюб кюйсем да,
Чыртда багъа излеmezем хакъыма.

* * *

Насыблымыса, насыбсызмыса,
Къыйынды анга ёлчени салгъан,
Бар эсе сенде керти адамлыкъ —
Олду дуняда баш орун алгъан...

* * *

Унутмагъанма, унутмагъанма
Май айны ариу ийсин.
Излейме хаман сеннге, миллетим,
Джашауну дамын, нгисин.

* * *

Джашаууму туура джетиб джигине,
Кете туруб, мен ызыма бурулсам,
Аз джансам да, къыйналмайын кетерме,
Бу дуняда тамам халал урунсам...

* * *

Джазгъы джылыу, сен келе кир: керексе
Хар бир джерге, хар бир джаннга, инсаннга.
Сууукъ кышха энтда орун берликсе,
Андан да бек къаратырча аллынга...

* * *

Джаз башында назик чакъгъан джанкъозну
Къырау уруб, аямайын тюрб этди.
Алай узакъ созулмады къууанчы:
Кюн джетгенлей, къырау кеси эриб кетди.

* * *

Тауну тюрбюнде таш эринледе
Къадалыб бусакъ ёсгенди,
Ол кёб кыйынны эсгермей, балта
Белинден эки кесгенди...

* * *

Тау джуртумда намыс мийик болгъанын
Хар бир тёлю тыйыншлыды билирге,
Намыс ючюн джюрек отда кюйсе да,
Ол керекди сынгсымазгъа, тёзерге,

Уя ишлей кесине,
Булбул илешди терекге,
Ийнам бере, кёл эте,
Умут джол тугду джюрекге.

...Булут сингеди джерге,
Болур да аны мураты,
Нюр теджесе да, ёзге,
Кюнню кесиндед кьууаты.

Инсан да, джарыкь эртденлей,
Джашнай, джылыуун бергенлей.

Айдан намысха юрениб,
Кюнню джашыртын сюдюгюз,
Саудан джашилге бёлениб,
Кече бла кюннге ёсдюгюз.

Сизге кьарасам, анамы
Кёреме джашлыкь тюрсюнюн,
Гокка кьышлыкьда джазымы
Назик ауангы ёсюмюн.

Джашагьыз, гокка ханчыкьла,
Джулдузча, бурху затчыкьла.

Къайдалла мени гюллерим,
Къачда чагъаргъа суюгенле,
Кёк джаз башында бугъунуб,
Нигир алада келгенле.

Джашлыкъ атында джоргъалай,
Мениге джанкъозлукъ этгенле,
Назик сезимни тансыкълай,
Сейир джазыуну ётгенле.

Къайдалла мени гюллерим —
Сагъыш эритген кюнлерим.

КЕЧЕ МЕННГЕ ЧЫРАКЪ БОЛУБ ТЮБЕСЕНГ...

ГЮЛЛЕ

Кюн таякъла кёлтюрюлюб, нюр тёгюб,
Сюзюлдюле тау башында энишге,
Акъ гюлледен джыйдым ариу джопиуну,
Бермезме деб сендси башха кишиге.

Джюрегимде болгъан бютеу джыллыуну,
Сезимни да бердим мен ол гюллеге,

Къобузумдан чыкъгъан джарыкъ тартыуну
Саугъа этдим нюр джашнатхан кюнлеге.

Акъ гюллени къаты къысыб къойнума,
Мен сакъладым сени келлик джолунгу,
Кёк тубандан айырылыб тюрсюнюнг,
Узатаенг мени таба къолунгу.

Санга аталгъан ма ол сейир гюллени,
Биреу чыгъыб, бер деб менден тиледи,
Джарсыу къайнай кёзлерини ичинде,
Гюл саугъаны ол кесине изледи.

Мен джунчудум, олсагъатлай терилдим,
Алландыра, сезим джелле урдула,
Гюллерими анга бериб сирелдим,
Джюрегими джыламукъла джуудула.

Булугъланы кюренинден къутулуб,
Ай чыкъгъанча, къууат сала кечсеге,
Ол адамны мыдах, джарсыу тюрсюню,
Джарыды да джылыу берди кёлюме...

ДЖУЛДУЗ

Сен бир ариу кёрюнесе узакъдан,
Джарыкъ джулдуз, нюр джаннганча, кёзюме,
Заман ёте баргъан сайын хар джылда,
Бютюн джарыкъ кёрюнесе сен меннге.

Сейир тюрлю джулдузла да болурла
Сен чыгыучу кёкню талай джеринде,
Ёзге, меннге сенден джарыкъ бир джулдуз
Джанмагъанды мен джашагъан ёмюрде.

Башха джулдуз джана болур башхагъа,
Сен башхагъа кёрюнмезге боллукъса,
Узакъ, къысха, не болса да ёмюрюм,
Меннге джангыз сен джанганлай турлукъса.

Сен батмайын, мени джарыкъ кёгюмде,
Джюрек саудан хаман джаныб турлукъса,
Ашхы тангча, джарыгъынга таралта,
Къарамымы сен кесинге бурлукъса.

Чыгыучанса сен, кёгюмю джарытыб,
Анда-санда кыйын кюнюм болса да,
Унутмазма сени таба къараргъа,
Джерде насыб мени кючлеб кыйса да.

АКЪ КЕЧЕЛЕ

Акъ кечеле къонакъ болуб элиме,
Сыладыла акъ андили джамчынгы,
Акъ атынга келдинг бизни тийреге,
Ингил аяз сылай бурма чачынгы.

Теуан къамчи тийиб атны белине,
Эрлай сени тенгизледен ётдюрю,

Акь кечеле тюшселе да эсеме,
Джюрск, тэзюб, ауурлукьну кёлтюрдю.

Акь булутчукь кьанатыны юсюнде
Саламынгы келтиреди тенгизден,
Тураса сен тамырланыб джюрекде,
Чыгьаргьа да умутламай эсимден.

Акь эртденде сакь кёгюрчюн болуб сен,
Кюн таякьны джибек ауун сакьлайса,
Нюр тюрсюнлю акь маралгьа ушаб сен,
Ай тёппели кёк тауладан кьарайса.

...Кёлтюреме бир-бирледе кьолуму,
Джабаргьа деб тереземи джабыуун,
Сени ызынг джарытады кьолуму,
Унутдура джюрегими джарсыуун

Джабалмайма тереземи джабыуун,
Акь терезе алай ачыкь кьалады,
Сеннге аталгьан мени сейир джазыуум
Акь кьагьытда тюрсюнюнго салады.

* * *

Ашхы сёзюнг джюрегими джылытыб,
Уягханды менде сейир шартланы,
Джай талада булбулланы джырлатыб,
Кьобаргьанды джукьлаб тургьан нартланы.

Сёзлеринги ичлеринде бар джылыу
Айнытады муратымы иннетин,
Болгъанса сен меннге керти багъана,
Джылыу бере, къууандыра сёзлеринг.

Джазны сакълаб тургъан кёгет бачхача,
Сен хазырса кёб игилнк этерге,
Джерлеб мени арну сёзюнг, къысхача,
Чакъырады джулдузлагъа джетерге.

Сау дуня да сейир болуб къарарча,
Мен излесм джырчы болуб къалыргъа,
Сени аллынга къолларымы узатыб,
Сёзлеринге джарыкъ макъам салыргъа.

Татлы сёзюнг джюрегими джылытыб,
Тамам рахат, огъурлу танг атханды,
Джулдузла да джерге къонуб, джарытыб
Ай да келиб, тюз къатымда къалгъанды.

* * *

Эшитгенме бир кёб арну сёзюнгю,
Тюшедиле таймай ала эсеме,
Айырылсакъ да, узакъ болуб арабыз,
Сен тартаса энтда мени кесинге.

Джюрегими геренинде бугъунуб,
Джашайдыла джарыкъ тёкген кёзлеринг,

Қъулагъыма келедиле таймаздан
Эртделеде манга айтхан сёзлеринг.

Емюрлюкге сакъланганды эсимде:
Джауум кече мени излей келгенинг,
Ары-бери бара уллу арбазда,
Джууаб табмай, мыдах болуб кетгенинг.

Экинчи кюн чыкъгъанында аллыма,
Салам бермей, ёхтем озуб кетгеним,
Қъалай кетсин, къалай кетсин эсимден
Биле-биле, бир кёб ачыу этгеим.

Энди, талай заман ётюб арадан,
Тюшюреме, нек эсе да, эсима,
Чапракъ чакъгъан неда акъгъан заманда
Сен киресе келиб мени тюшюме.

Оюмсузлукъ этгенме мен кёб кере,
Болгъанма терс сени аллында, билеме,
Бара-барыб, бу назмуму окъусанг,
Мени ангылаб, кечеринги тилейме...

* * *

Экибиз бирге болгъан кёзюуде
Акъ булут ойнай эди, чулгъана,
Татлы сезимле къайнай джюрекде,
Кёкде джулдузла бизге сукълана.

Джазгы джангурчук ашыгыш куюб,
Зынгырдай эди челскни туюб,
Кёксюл чапракъла терекде уюб,
Джылтырай эди тенгизни юсю.

Джумушакъ аяз, башыи кёлтюрюб,
Гюллю таланы шош сылай юсюн,
Алма терекле, кёгет ёсдюрюб,
Сыйлай эдиле бютсу джер джюзюн.

Мени багъалы, сыйлы кёргенча,
Джстдирмей эди кыш да сууугъун,
Чырмау болмайым ссинге дегенча,
Тохтата эди боран улууун.

Сен менден узакъ кетген кёзюуде,
Ахсынды булут, ауур салыныб,
Назик гюлле да джылай къалдыла,
Кюзлюк бичен бла бирге чалыныб.

Джюрексингенча, къаты джангур да
Тёкдю джарсыуун, кстиб къум тюзге,
Мылысы къалмай, ол джерге сингиб,
Кёрюмсей къалды къарагъан кёзге...

* * *

Джюрегими теренинде джашыртын,
Сеннге атаб, ариу сёзле джыйгъанма,

Тюрсюнюнгию ай кечеге ушатыб,
Хапарынгы джулдузлагъа айтханма.

Джюрсгими теренинде джашыртын,
Сеннге атаб, ариу сёзле джазгъанма,
Сыфатынгы джаз терекге ушатыб,
Джулдузладан сурагынгы салгъанма.

Джюрсгими теренинде джашыртын
Кёб джылланы сени сайлаб тургъанма,
Билимими, сезнимми, кючюю,
Акъылымы бюгеу сеннге бургъанма.

Джюрсгими теренинде бугъунуб,
Кишиге да кёрюнмейини къалгъанса,
Кесинги да болмагъанлай хапарынг,
Джашауумда энчи орун алгъанса.

* * *

Сезимлерими орнуна джый деб,
Тиледим тангдан, таралыб,
Излемейин ол джууаб берирге,
Тас болду дженгил къаралыб.

Джулдузлагъа да мен кёб къарадым,
Мадар этселе деб меннге,
Толгъан айны да алай марадым,
Езге джукъ келмед эсиме.

Ашхы ингирден кьалмай умутсуз,
Анга да джетди бир кёзюм,
О субай таула, эм шоркьа суула,
Сизге да болду кёб сёзюм...

Кюнле кетдиле, айла ётдюле,
Сезим джыйылды орнуна,
Билмей тургьанлай кьайдан эсе да
Туудула джангы назмула.

Сси кёре эдим, о алтын заман,
Барын орнуна табдыргьан,
Джукьлана баргьан кёсеу джюрекде
Джангыдан отчукь джандыргьан.

* * *

Кьачхы кюнню батыб баргьан джарыгьы
Ышарады, тау артына бугьунуб,
Джашауумдан юзюледи бир кюшюм,
Кёз аллымда, урчукь кибик, бурулуб.

Ким биледи, джазыууму аязы
Сагьышымы-кьайгьымы да чачармы,
Келе-келю аны сабыр ауазы,
Зем-зем суулай, дарман болуб, джарармы?

Джюрегими азгынлыкъгъа бӱлемей,
Къачхы кюнюм булутсузлай ётерми,
Кёб кюнлени ашыртмайын сенсизлей,
Эндиги къач мычымайын джетерми?

* * *

Сакълансанг да энтда хайт деб тирилей,
Къарачы, ётгенди ётгюр джашлыгъынг,
Эмен терекча, кючлюлей турсанг да,
Агъара башлады тум-къара чачынг.

Къачынгы аллы кёрюне башлады,
Минг темир буруу да аллын тыялмаз,
Къадарны кючю бизледен онглуду,
Джашауунг ючюн да бетинг уялмаз.

Джашлыкъдан айырылыу а къыйынды,
Сенде кёреме заманны джарсыуун,
Энтда сынаудан ётерге тюшгенча,
Гокка хансчыкъгъа тибетди джазыуунг.

Сейир джашлыкъны аламат джырларын
Джырлагъан болурса, къараб таулагъа,
Ёзге эм терен, оюмлу назмунгу
Бергенсе гокка хансчыкъгъа саугъагъа.

Таулада туугъан бу назик джанчыкъны
Юзме, тилейме, башхады иеси,

Кёрмеген кибик эт да кьойсанг а,
Ышарыб аллынга келсе да кеси...

* * *

Гоккалы кьач, сен бир тюрлю кьарайса,
Тёрт дунияны кючлей сабыр кьарамынг,
Джюрегими сен бир джерин тарайса,
Джокъмуд мени тынч кьояргъа мадарынг?

Алгъы бурун чапракъланы саргъалта,
Ызы бла тегерекни сазлайса,
Озгъан джылны джангур бла таралта,
Джелинг бла эжиу этиб башлайса.

Андан сора кёкню булут басады,
Луангысы тау башланы кьаралта,
Бу кёзюуде заман тамам ашыгъыб,
Сагъышладан чалышдырад барамта.

Санла кьачхы кийимлеге бёлене,
Джюк кёлтюре, адам ауур атлайды,
Джюрекде да джазгъы умут, тюрлене,
Тар ауушда ат арбача кьарайды.

Саладыла кёб затланы эсиме,
Кьачхы кюнле, кёб джазыуну болджалы...
Былай эте, саркъадыла ёмюрле,
Джетгинчиге хар адамны аджалы...

УМУТЛА

Талгъыр бетли джоппу болгъан умутла
Не эсе да тыкъсыйдыла, суулана,
Дарий кибик, арну, джууаш умутла
Къаладыла бир джанында джукълана.

Мыдах эжиу эшитмейин ёсбиз
Сабийликден кёк тауланы къойнунда,
Биз джашауну башха тюрлю сюебиз,
Башха тюрлю ангылайбыз аллында.

Къатыбызны хаман сакълаб турлукъча,
Биз насыбны къуру алай кёребиз,
Огъай, насыб джайылмайды урлукъча,
Юйремейди, гяхиникча, билебиз.

Акъ мамукъча, джоппу болгъан булутла,
Сизге къараб, сейир оюм этейим,
Ах, умутла, унутулгъан умутла,
Сизге къаллай джюрек джылыу берейим?

Кёб джылланы сизни бакъгъан джюрегим
Энди талпыйд сизден умут юзерге,
Бююнлюкде бирди джангыз излемим:
Сизден эсни башха джары бюгерге.

Бий чибинча, джюрегимде умутла,
Сезимиме оноу этиб тургъансыз,
Джашлыгъымы нюр джазында умутла,
Сиз заманга келишмейин къалгъансыз.

Унутула, тас бола да барасыз,
Джараусуздан, таб ушайсыз жарсыугъа,
Эс бѣлюнмей, бир джанында къаласыз
Ташлы джолну къыркъыб баргъан

джазыугъа.

Не болгъанын мен кесим да билмейме,
Кѣк джашлыкъны алгъын кибик сюеме...
Сау къалыгъыз, нюр джазымда умутла,
Бек узакъдан сизге салам неме.

* * *

Оглукъ ташча, джилтин эте къарамынг,
Бюгюн менден не эсе да излейди,
Болмаса да сеннге хыны джууабым,
Кѣзлеримде бир жарсыугъа тюбейди.

Кѣл къалдыргъан иги тюлдю, билсеме,
Сени юсюнде сынагъанма мен аны,
Алай дженгил унутханча кѣреме
Меннге салыб кетген сууукъ джарангы.

Аллымы алыб, сен таб хапар айтаса,
Сагъышлыма, акъылымы бѣлмейме,
Кѣз аллымда сен бурула тураса,
Башха тюрю болгъанса деб билмейме...

Джукъланыкъса деб турдум да, джилтинчигим,
Билелмедим шынкъарт болуб къаллыгъынгы,
Кёб заман да ётгюнчюннге джюрегимде,
Къызыу джаныб, керти орун аллыгъынгы.

Тамам сейир, джарыкъ отчукъ болгъанында,
Джукъланырса деб къайгъыра тебрегенме,
Джашауума къууанч береген нюр ёзегим,
Татлы сезим болгъанынгы эсгергенме.

* * *

Къарама да, сагъыш этиб, кёзюме,
Къалай айтсам, таб боллукъду деб, меннге
Джарарыгъын излеме да, айт тюзюн,
Не келгенин джюрегинге-кёлюнге.

Сен айт тюзюн заманында, тартынмай,
Джууабынгдан талай оюм аллыкъма,
Алай къалсанг, джукъ айтыргъа базынмай,
Мен да сени билмегенлей къаллыкъма...

* * *

О, джюрегим, сенсе мени кёймагъан:
Базмасам да къарыуума бир-бирде,
Сен джанаса, дуу джанаса тохтаусуз,
Кёк шынкъартны отун джагъа къыз кёлде...

* * *

Кючюнг бла джангы джырла туудула,
Кючюнг бла ариу джелле урдула...
О, кёлюнгю мен не бла алайым,
Шо, не этиб джюрегингде къалайым?..

* * *

Сезалмайса, огъай, энтда сен мени
Даулашмазма, сени бла кюрешмем:
Келишмейин къалса сеннге чырт эбим,
Кетерме мен, сенден джукъ да излемем.

* * *

Бир бек арыб сагъышладан санларым,
Кёзлерими ауур тубан бёлейди,
Джаш терекчик, чапракълары шыбырдай,
Сюймекликни джилтинлерин элейди.

* * *

Сени сайлайма дуня байлыкъдан —
Чырт джашырмайын айтайым туру:
Башха болмайын, береллик саугъанг
Джыламукъ болуб къалса да къуру...

* * *

Джаралы айю джараларын джалайды,
Мадар излей, кюрешеди кьадалыб,
Санда болмай, джюрегингде болса уа,
Ол джарагъа кьалай джетгин, узалыб?..

* * *

Сабыр къарам тюрленмейин турса да,
Джарсыу аллы болуб, джюрек тебеди,
Басыл, джюрек, булут басыб турса да,
Бир джанындан кюн да тийиб келеди.

* * *

Кюндюз меннге чыракъ болуб тюртюлме:
Кюн ортада алайсыз да кёрлюкме,
Къарангыда джарыкъ болуб тюбесенг,
Болушургъа суюгенинги билликме.

* * *

Акъ мамукъча, энтда джерге къар джауад,
Къаматады, ачдырмайын, кёзлерими.
Не этсенг да, не этсенг да, тилейме:
Эшитдирме, къарча, сууукъ сёзлеринги...

Джюрегимде джилтин кесек къабынса,
Ким биледи, шынкъарт джаныб кетер эди,
Ол джилтинни манга берген, узатхан,
Ким эсе да, улуу игилик этер эди...

Батча улу Башир

СЮЙЮМ

Назмула

КЪАБЫРГЪАДА КЪОЛ ЫЗ

Анам эртде кетсе да
Къайтыб келмезден,
Кече-кюн да турады,
Ташаймай кёзден.

Бир джарыкъ, джылы эди
Ол джылны джазы...
Юй сюрте, къойгъан эди
Анам къол ызын.

Тюрленмейин турады
Къабыргъада—ол,
Кёргюзгенча къолу бла
Анам меннге джол.

Джан салалсам, саллыгъем
Къол аязынга.
Бир бек тансыкъ болгъанма
Шош ауазынга.

ДЖАМЧЫЛЫКЪ

Меннге джамчы басаргъа,
Анам джюню джыйгъан эди,
Аны тараб, тазалаб,
Титиб чийге джайгъан эди...

Анам кетди дуниядан...
Ол джюн энтда турады,
Юсюн аяз тараса,
Чачым ёрге къобады.

Къара джюню къатында,
Шюрюн бермей ёлюмге,
Анам кезде турады,
Джашаб турлукъ ёмюрге...

КЪЫЗ ДЖЫЛАСА

Кём-кёк кёзлю къыз джыласа.
Анга бир эс бёл:
Кёрюнеди чайкъалгъанча
Ингир ала кёл.

Ала кёзлю къыз джыласа,
Сёз болад ачыкъ:
Тау нызыны ийнесинден
Тёгюлгенча чыкъ.

Къара кёзлю къыз джыласа,
Бир къара анга,
Къанат силкиб чыкъгъан кирик
Къарылгъач тангнга...

ЁМЮРЛЮК ОТ

— Бу от ташны арасына
Нек тюшгенди?—деб
Сорду сабий анасына,
Джарыкъны эслеб.

Ана айтды баласына:
— Насыблыса сен,
Къазауатны джарасына
Шагъатлыма мен.

Быллай отну джагъыб турад
Хар ёлген улан,
Джел а бетге мыдах урад,
Къалгъанча джалан.

Тылпыулары эгген отдан
Джылынабыз биз
Гокка джый да кёк таладан
Сынлагъа бир тиз.

Былайтын а учхан чыпчыкъ
Болады къымсыз,

Бир тазады эртденги чыкъ,
Джылагъанча къыз.

Бери артыкъ эс бёлгенча,
Болад табигъат,
Уруш от бла тубешгенча,
Сагъышлыды... къарт.

Джарытады кюн да кёкден
Къабырны юсюн,
Излегенча ёлюб кетген
Джерии тёлюсюн.

Мыдах халда кысылады
Бетиме бетинг,
Джуртум саулай джашатады
Ёлген джигитин...

ТЕБЕРДИ СУУ

Нексе сазбет? Теберди суу!
Келген кибик санга джарсыу.

Джайгъы кюнде кёбдю нюрюнг,
Сен этмейсе абын-сюрюн.

Къач заманда кёкдю бетинг,
Адамлагъа бармыд дертинг?

Къыш а бетинг болду бир акъ,
Сен болсанг да бузлу, омакъ.

«Джарамайын санга, адам,
Къалырмамы бузлаб... Къайдам?»

СЕН МЕНИ СЮЙГЕНИНГ ЮЧЮН

Кюн джарыб, меннге эс бёлгени ючюн,
Мен борчлума сеннге хар къуру.
Суу шоркъа меннге суу бюркгени ючюн,
Мен борчлума сеннге хар къуру.

Джюрегим джюрегингде тебгени ючюн,
Мен борчлума сеннге ёмюрде,
Атламынг аллыма келгени ючюн,
Мен борчлума сеннге хар кюнде.

Сен меннге эсинги бёлгенинг ючюн,
Мен джукълайма рахат тюшюмде,
Дунияда сен мени суйгенинг ючюн,
Мени джокъду орнум ёлюмде.

Джолуму насыблы этгенинг ючюн,
Мен борчлума сеннге хар къуру,
Дунияда сен мени суйгенинг ючюн,
Бойсунганды сеннге джазыуум.

ОЛ КЕСИНДЕН ИЗЛЕСИН

Джаш джазыучу кимден излейд болушлукъ?
Ол излесин аны кеси кесинден,
Назму ишге этмей эсе тюз къуллукъ,
Накбут-налмаз къалай чыкъсын эсинден.

Джазыучуну хыртха урад джазыучу,
Тюз джюрекден излеб дагъан болургъа,
Назмулагъа кеси кючюн аяучу
Бош къошундан излейд сууну тогъургъа.

Деменгили салалмасанг хунаны,
Еч болады тѣнгерерге андан таш,
Терин атыб ишлемеген адамны
Сѣзю къургъакъ—къач къауданнга бек ушаш.

Чыкъмай эсе мени назмум китабха,
Бош саллыкъма мен биреуге гурушха,
Осал назму бизни салат айыбха,
Сансыз болмам халкъым берген джумушха.

КЕЛМЕГЕНМЕ БОШУНА

Ойлаша кюн-кюнден, мен джашайма былай:
Ташлагъа да тие, суу кетед тюзелиб,
Аладан секириб ма акыгъан шоркъалай,
Къалмадым бу джерге бошуна мен келиб...

Къатымда ариу къыз, джанымда суу
джырлай,
Кёгстле талада бишгенден эзилиб,
Таулары башындан тийген кюн таякълай,
Къалмадым бу джерге бошуна мен келиб.

Кёзюме бу дуня кёрюнеди бир бай,
Джюзюгю—джанкъылыч, наратла—тизилиб,
Кечеден ычхыныб ма чыкъгъан Чолпанлай,
Къалмадым бу джерге бошуна мен келиб.

Къууанчда чагъыр кёб, бир чомартды бу джай,
Ай чыкъгъанды кёкге, насыбны ол сезиб,
Джерде иенча затны сакълагъан топракълай.
Къалмадым бу джерде бошуна мен келиб.

КЪАРТНЫ ХАПАРЫ

Сабийликден къалгъан эди
Эсде бу хапар.
Аны бир къарт айтхан эди,
Джауа сууукъ къар:
«Мен сенича гитче эдим,
Башха бир тюрлю.
Алгъын джолум кече эди,
Энди уа — кюнлю.

Бир кюн, отун алыб, тикден
Эннгенимде мен,
Джарыкъ уруб шимал кёкден,

Джашнады Ёзен.
Кёк кызарды, кызаргъанча
Бишген такъюзюк,
Имбабымдан атылгъанча
Болду ауур джюк.

Ол джарыкыны терк сездиле
Тауда марал, буу,
Сабыр атлаб тебретиле,
Алыб кюч-кыарыу.

Дуу джашнады тегерекде
Ёсген тал, нызы...
Терк эсленди кыушну кёкде
Бир эркин ызы.

Кыыйын джылла узайдыла,
Энди насыб кёб.
Сюйген балам, сен ангыла—
Сизникиди кёк.

Эртделеде, кюз чёблеча,
Джакъсыз эдик биз.
Джелсиз кюнде тереклеча,
Рахатлысыз сиз...

КЪАЛЫР...

Тауну мараб тургъан кибик,
Къачхы кече келеди,

Бир мураты болгъан кибик,
Анга джууукъ киреди.

Шыбыланы, кылыч кибик,
Суурады кынындан,
Таша келген бир кюч кибик,
Урад тауну сыртындан.

Тау турады джигит кибик,
Кече ётер, танг атар,
Таласында отлар кийик,
Башында уа кър джатар.

ДЖОЛЛА

Сууну барды узакъ джолу,
Кеси ашаб къобу этген,
Тауну барды джаяу джолу,
Мийигине алыб кетген.

Кёкню барды сейир джолу,
Кёзюнг къараб кёрслмеген.
Къаяны да барды джолу,
Аны кёрмейд ёрлмеген.

Джолну билмейд не болгъанын
Кеси анда атламагъан.
Тюз джерде да абынады
Къыйын джолну сынамагъан.

Джууукъ джолда учханчады,
Узакъ джюрюб арымагъан.
Хар джол кесин танытады,
Аны барды танымагъан.

Гитче джол да тюбеучсиди,
Мийик тау бла джанашхан,
Хар джол сыйлам болуб барса,
Болмаз эди ойлашхан.

АКЪСАҚЪАЛНЫ ТЮРСЮНЮ

Башы—акъ, тауну башыча,
Кёзлери уа—дорбунлача,
Сакъалы уа—зыгытны
Юсюн къарла басханча,
Бойну — бёлме сыртлача,
Кёкюреги — къаяча,
Къартны саны алайды,
Джелле бюкген наратча,
Къушла учхан уяча —
Огъурлуду джюреги,
Къурч чыбыкъны тартханча,
Сингирд эки билеги,
Китаб бетни ачханча,
Сёзю байды, алайды,
Кёб кыйынлыкъ кёрсе да,
Тауча, ёхтем къарайды.

МЕННГЕ НЁГЕР ТЮЛ ЭСЕНГ

Къара къамам, бирда чыкъма къынынгдан,
Къызыл къан бла тенглик тутарыкъ эсенг.
Тору атым, бош сакълама джолумда,
Джарты джолда арыб тохтарыкъ эсенг.

Джашау джолум, сен сакълама аллымы,
Ашхылыкыгъа тюбетирик тюл эсенг,
Джылы къолум, тутма бирда къаламны,
Ашхы сёзюю сен джазарыкъ тюл эсенг.

Айгыр сёзюм, чыкъма къызыб ауузумдан,
Джюрек кебге сен къуюллукъ кюл эсенг,
Дуния насыб, тутма джетиб къолумдан,
Узакъ джолгъа мениге нёгер тюл эсенг...

САГЪЫШЛЫМА

Кюнню кёбге созуллугъун
Бек излейме мен,
Ёзге, заман кесичады,
Буйрукъну берген.

Бек излейме, герк батмайын,
Джарыб турса кюн,
Бу алдауукъ тюшден эсе,
Узакъ болса тюн.

Кечени терк келирине,
Ашыкъмайма мен,
Анда джулдуз кёб болса да,
Ашхыды эртден.

Сагъышлыма, джарыкъ кюнден
Кечеге кёче.
«Къалады» деб ёмюрлюкге
Мени бла кече...

ШОРҚЪА СУУ

Тюблеринден ташланы,
Дыгалас бла чыгъыб сен,
Кёрдюнг джарыкъ дунияны,
Сукъланама, тюбесем.

Сени сыйлайд кенг ёзен,
Ханс да болду умутлу,
Къууанама бюгюн мен,
Сен болгъанса бу Джуртлу.

Джауум сеннге суу къошад
Сени уллу этерге,
«Уллу суу да болушад»
Муратынга джетерге.

Сен чыкъгъынчы бу джерден,
Джокъ эд сени таныгъан,

Тансыкъ алад бетингден
Энди джолда арыгъан.

Уллу суугъа эришиб,
Ерге ёсюб бараса,
Кёк сууунгу юлешиб,
Ненча юйде боласа.

Джарыкъ джырынг эшитилсе,
Кече джабмайд кёзюмю,
Узакъ джолунг кёрюнсе,
Мен сезмейме ёлюмю.

ДЖЕТЕЛ

Чам назму

Гудучула, ашхам бола,
Эл кыйыргъа келдиле,
Къой урларгъа, къарт кишни
Таш баууна кирдиле.

Къойла сайлай тургъанлай,
Джетел тийиб бирине,
Не этерге билмейин,
Къолун къысды эринне.

Ишни табсыз болгъанын
Терк ангылаб джёнгерин:

«Къойча!—деди,—кьюрурукъ,
Къойча, бардыр джетелни».

Къычырыкъны къарт эшитиб,
Къулакъ салды эшикге,
Хоншуларын чакъырды
Гуду кирген тешикге...

СЕН

Бюгюн сени келлигинги
Билген киби джол,
Толтургъанча тилегинги,
Бир джарыкъды ол.

Сени эслеб, джелге кесин
Бермед баппахан,
Санга кетди саудан эсим,
Атхан киби танг.

Ханс джауумну излегенча
Болама сенсиз,
Тау шоркъа уа кюсегенча,
Сакълайды кемсиз.

Кюнден кёзлеу джарыгъанча
Болама, кюлсенг,
Сеннге тюбеб, джырлагъанча,
Насыблыма мен.

КЕТДИНГ УЗАЙЫБ

Сен суу алыб тургъан суу
Мыдах къарайд ызынгдан,
Джол а барад биргенге,
Тутхан кибик къолунгдан.

Излей болмаз бирда ол
Тауусулуб къалыргъа,
Аны азды заманы
Сенден тансыкъ алыргъа.

Сен гоккасын джыйгъан тала
Болуб къалды бир салкъын,
Не эсе да тюрленгенди,
Джарыкъ эди ол алгъын.

Ай да сени ашырады
Ингир ала сагъайыб,
Мени къоюб бу джерде,
Кетиб къалдынг узайыб.

НЕМДИ, БИР АЙТ, КЕМ?

Чыпчыкъла айтыб джырларча,
Аруду атынг,
Сукъланыб, джулдуз къарарча,
Джашды сыфатынг.

Кёзлеринге илешгенча,
Сабыр болду джел,
Кюн бла къысха тюбешгенча,
Сууукъ болду сёл.

Сен сёлешсенг, сорушады
Тау шоркъа таууш,
Сеннге сый бере, учады
Башынг бла къуш.

Шо, джазыу сеннге теджерча,
Джокъ болурму тенг,
Сен мени сансыз этерча,
Немди, бир айт, кем?

МЕН АЙТАМА

Акъ къагъыт бла джаш ауазым этеди ушакъ,
Таза сууча кёрюнеди кёксюл мерекеб,
Къолларым бла къашларынга узалама сакъ,
Мен айтама энтда санга «наным-джаным» деб.

Джер тюбюнден бизни ючюн чыгъады алтын,
Сени алтын сёзлеринге джюрек болур кеб,
Наз, шууулдай, сакълагъанча наратны къатын,
Мен айтама санга «наным-джаным» деб.

Суу, тазалай къалыр ючюн, чыдайды кёбге,
Ол агъады, тургъан кибик тенгизни эслеб,

Алгы бурун къарамайын бу мийик кёкге,
Мен айтама энтда санга «наным-джаным» деб.

Мен унамам, биреу санга ийсе келечи,
Уллу джарыкъ кёзлерингден насыбны излеб,
Ма дагыда, ол адамдан болуб биринчи,
Айтыр эдим ол кюн санга «наным-джаным» деб.

Бош кюнлеге, джелча, сингиб, кетмез къаруум,
Сен ёсдюрген гокка хансха болур ол себеб,
Ауузумдан чыгъа башлаб ахыр тылпыуум,
Айтырыкъма ма дагыда «наным-джаным» деб.

СЮЙМЕСЕМ

Суу, къаяны суймесе,
Къаты бла акъмаз эди.
Джанкъоз, джазны суймесе,
Джаз алада чакъмаз эди.

Джауум, хансны суймесе,
Башха джерге джауар эди,
Насыб, бизни суймесе,
Тардан, таудан ауар эди.

Джулдуз, тауну суймесе,
Анга джууукъ джанмаз эди,
Джашау, бизни суймесе,
Джарыб, джашнаб турмаз эди.

Мен а, сени суймесем,
Айтмаз эдим атынгы,
Кече, кюн да турмаз эдим,
Кетмей, сакълаб къатынгы.

ДЖАНГЫЗ ОЛДУ ТИЛЕРИМ

Сен солусаңг, чапракъларын
Кенг джаяды гокка ханс,
Сени кёрсем, къаб-къарангы
Болуучанды эрлей тас.

Сени кече ашырдым да,
Ызың бла ай чыкъды,
Кетгениңи ушатмайын
Джулдузлагъа тарыкъды.

Сени ючюн ай болгъанды
Меннге къаршчы, бир къара,
Ол бугъады атламымдан,
Джарыкъ нюрюн джашыра.

Айча, кёкде турмасам да,
Таза болур джюрегим.
Ай джарыкъгъа менсиз чыкъма:
Джангыз олду тилерим.

ЧАКЪЫРМАЗ...

Кёзлеринги ушатханча
Джарыкъ кёллеге,
Къобан чабакъ, алджагъанча,
Чынгады ёрге.

Кёл джанында сипилени
Джарытханча кюн,
Сенде узун кирпиклени
Джасагъанды тюн.

Узун эшменг тешилгенлей,
Болад сыйдам, тюз,
Алтын дюрю, кюн тийгенлей,
Джашнагъанча кюз.

Сенсиз, мени дуния насыб
Чакъырмиз төрге,
Башласа да ёлюм кысыб,
Кирелмем кёрге.

* * *

Тал терекни төппеси, къарайма да, танг ала
Джулдузланы сибиред, ургъан джелден чайкъала,
Анда сени бирине тура эдим ушатыб.
Сибирсе уа ол аны... къоярыкъды джарсытыб.
Джулдуз кеси ёмюрча, джарсыуу да ёмюрлюк.
Джюреклени ичине андан ауур джокъду джюк.

* * *

Джазгы джылы аяздан кызаргъанча кёсеуле,
Турадыла кызарыб эринлеринг тюз алай,
Къарайма да, ингирде жарыкъдыла кёзлеуле,
Ичлеринде туугъанча ай да омакъ джылтырай.
Терен суулу кёлюмде бирда кёбдю жарыкълыкъ.
Ол тюлмюдю жарсыудан экибизни къутхарлыкъ?

* * *

Сен манга назмунгу окъугъанса бек сакъ,
Бир кере туйюлсе, джибни иймейд къытчас,
Назмунгу бойнунда нечик кёбдю мынчакъ,
Хайямны кюбюрюн сен ачханча, начас.

ЭКИТИЗГИНЛЕ

* * *

Кёзле, кёзле, хар пени да сиз кёресиз, тёмейсиз,
Бир сейирди, кесигизни сиз кюзгюсюз кёрмейсиз.

* * *

Сернек кирик къабынныкыны сездинг эсенг сен,
Кюкюрт болма сен, анга джолда тюбесенг.

* * *

Къаза эсенг эсинги, сен алтынны къаз,
Алтын къалыр алтынлай, ол чыкъса да аз.

* * *

Аптадыла: бу дуня бугъалада турады,
Мен айтама: ма аны къызыл джуддуз бурады.

* * *

Кёрдюнг эсенг тик къаядан ычхынныкъ ташны,
Суу ичерге къара суугъа атма сси башны.

БАГЧАЛАНЫ МУССАГЪА

Узакъ джерден къайтыб келиб,
Таугъа салам береме,
Саудан эсим анга бегиб,
Тюрленнгенин кёреме,

Башы бир бек агъаргъанды,
Лзды: чынчыкъ, суу таууш,
Эшитгенме, ауушханды
Ол ёсдюрген уллу «Къуш».

СЕГИЗТИЗГИНЛЕ

Ненча джанны джаратаса, табигъат,
Акъял кьоша хар адамны башына,
Биреулсинге болуучанды кюн шагъат,
Башханы уа кече санайд джашына.

Хансла бирча ёсмейдиле тюзледе,
Къарла бирча джатмайдыла башлада,
Сен адамгъа акъял берген кёзюуде
Бир къауумла къалгъандыла ташада.

Тюз топракыгъа селешгенди саз топракь,
«Сенден эсе кёбдю мени къарыуум,
Адамлагъа болуучанма мен да джакь,
Къаршычы туруб сууукь джелге джылыуум».

Сен саз эсенг, мен а къара топракь,
Адам улу менсиз табмаз туздамны,
Менден эсе кёрюнесе сен къургъакь,
Менде кёбдю излгени адамны...

Къысыб мутхуз джаулугъун къарт

амма—кече,

Кёкде айны джандырды, сернек тартыб, ол,
Бир джулдуздан башхагъа бир сейир кёчс,
Айланады ол, салыб кёкде джарыкъ джол.

Къысыб акъсыл джаулугъун, таулу кымзча,

танг,

Сылай тауну акъ башын, келед ышарыб,
Къарадым да, сен кёреем ол джарыкъ Чолпан,
Келе тургъан, къарт аммангы юйге ашырыб.

* * *

Джашау меннге тепси джасаб кьойгъанды,
Юч сауутха ол юч затны кьуйгъанды,
Бири чагъыр, бири тюз суу, бири бал,
Айтхан кибик «ючюсунден бирин ал».

Чагъыр мени узакъ иймсей эсиртир,
Татлы бал джюрегими эритир,
Бюгюн меннге боллукъ болур бек асыу,
Ючюсунден сайлагъаным—таза суу.

* * *

Тенгизни тубюнде бирда кёбдю байлыкъ,
Къаяла, дорбунла, чегетле эм балыкъ,

Накътдан, палмаздан толуучанды ол бек,
Минг жарыкъ джулдуздан жарыгъанча бу кёк.

Бек эртде бу джерде чайкъалгъанды тенгиз,
Айтсала да алай нек ийнанмайбыз биз,
Бу таулу джуртума ол къоюб хар несин,
Бек эртде бу джерден тас этгенди кесин.

* * *

Джангы джауум тазалайды таланы,
Кёрюнеди къаялада къуш уя,
Гяхиник уруб тура къобан джагъаны,
Энтда джашды, эски тюлдю бу дуня.

Туурасында таза суулу къобанны
Сюйген къызым къолларыма суу къуя,
Мен кёреме джангы туугъан баланы,
Энтда джашды, эски тюлдю бу дуня.

* * *

Эртденнгиде кюн таякъ кёрюнеди бир омакъ,
Кёз туурамдан къарагъан мени сыйлар дегенча,
Акъ бусакъны башына тиеди да бирда сакъ,
Аны джашил чапрагъын ийнакълары келгенча.

Кюнню батар заманы нечик джетиб келеди,
Заман деген кёреме хар неден да ангылы,

Кюн таякны тюрсююн кёзюм ачыкъ кёреди,
Кюн батды да, энди ол тюлдю терек къайгылы...

* * *

Омакъ гокка чегет татран,
Кёрюнеди бетинг акъ,
Саламыды къоркъуу бу ран,
Боламыса сен да сакъ?

«Сагъышлыма, джазыуну
Тюшген кюнде эсинс,
Кесиб къууанч джолуму,
Элтеди деб терсине...»

* * *

Джашау, къызча, ариуду, суу агъачы джазыуду,
Эки челек тагъылыб турадыла ма анга,
Бири къууанч болурму, бири джюрек джарсыулу,
Бири ушайд кечеге, бири ушайд ма тангнга.

Бир челекни ичине ол насыбны къуяды,
Ол челекден сен меннге ичирмедниг суу,
Ол бирини ичинде сууу, бир айт, къайдалды?
Ол а мени джюрегиме тёгюлген джарсыу.

ТӨРТТІЗГІНЛЕ

1

Джаратылган кюн адам, бир ишексиз, биринчи,
Сууга эсин бөлгенди, топракыга уа—экинчи,
Аны ючюн болурму, суу—топракыны джаныды,
Айланса да ол болуб кече-кюн да кечгюнчю...

2

Биреу сауут ишлсйди, ийлсб аксыл топракыны,
Суусуз бюгюн этмезд ма ол сейир табакыны,
Кирсиз сууну бошуна биреу джерге тегеди,
Ма биреу а, суу табмай, чабад ёрге кыулакыны.

3

Экибиз да джибидик бу джауумну тюбюнде,
Бирге болдукъ, джюрюдюк адамланы кёбюнде,
Сууча, таза сёзюмю кумча джутду джюрсгннг,
Ёзге, битим берирми ол, топракыча, ёмюрде?..

4

Суу, тегерек айлана, кыйтыр энда ызына,
Мен кетсем а, кыйталмам Джерни джашил
джазына,
Битим берлик топракыга тюшерме деб, «суу кибик»,
Мен турама, ма анга кече-кюн да базына.

О, ариу кыз! Мен—таза суу, джер юсюне эслеб төк,
 Бет джууаса, тюрсюнунге сукъланырча саудан кёк,
 Кёзлеринге эртден сайып бояууму джетдире,
 Менми этиб кьойгъанма ма аланы былай кёк?!

Суу айтады: «Сен туудунг, санынгы джуудум,
 Джашауда уа джолунгдан букьуну кьуудум,
 Сен а уллу кёллюлюк этгененг меннге,
 Сени ахыр кюнунгде да сеннге джолукьдум.

Бу дунияны чынг аллын кёрген бармыд джан?
 Бу дунияны кьыйырын, кёрлюкмюд инсан?
 Кьыйыры да, аллы да аны сууду дейсе,
 Аны болмаз ахыры... анда кёбдю танг...

Кюнле нечик джарыкьдыла, кечеле уа—мутхузла,
 Отла нечик джылыдыла, сууукьдула тау бузла,
 «Къайсы кюнде тохтарыкь болур», дейсе, «Ёмюрлюк»
 Тохтау джокьду ма анга, джашаб суула, джулдузла...

Топракъгъа къатышыб, сюртдюрдюнг сен мекам,
 Суу, айтама сениге, мен сансыз бир адам,
 Сюртюлген а кебди, сен къайда бугъунганса?
 «Джауумда болургъа мен боллукъма тамам.

Топракъ къалыр топракълай ёмюрле бла бу Джерде,
 Суу а суулай къаллыкъды, таза саркъа хар кюнде,
 Адам къолу болмаса, бир-бирини татыуун
 Сезмезелле ма ала, кёрмез элле ёмюрде.

Барсанг къушну ызы бла, сен джетерсе ауушха,
 Ызы бла уа къаргъаны сен келирсе багушха,
 Барсанг сууну ызы бла, сен джетерсе теигизге,
 Тынгылай билсенг ма андан келген сейир тауушха.

Кёк береди бюгюн джерге, къызгъанмай, ёчюн,
 Саз топракъдан суу ётмейди, салса да кючюн,
 Нек ичмейсе сен ол сууну, бир айт, саз топракъ?
 «Битим берлик тюлме да мен да аны ючюн».

АНА

Анам, меннге ахыр кере ышара,
Къалгъан эдинг, терезеде кёрюнюб,
Ара ише кюнлерими ашыра,
Тура эдим, эсим санга бёлюнюб.

Джюрегими кыйнамазгъа къаст этиб,
Аурууунгу тура эдинг джашырыб.
Ашхамни да тура эдинг танг этиб,
Эсгергмейин, кыйынлыкъда ашырыб.

Ишден къайтдым, алай мени аллыма
Сен чыкъмадынг, кёрюнмединг джангыз да,
Джангур, джылай, саркъа эди джолума,
Сарнай элле арбазымда джаш, кыз да.

Отджагъада, кёз туурамда тураса,
Не эсе да бек мыдахса сен бююн,
Отунланы мутхуз отха саласа,
Меннге сууукъ къатыллыкъча джазгъы кюн.

Ауушханынг эсгерилмей тюшюмде,
Саулугъунгу мен соргъанлай турама,
Джолуму уа, элге кирген кюнюмде
Сени излей, къабырлагъа бурама...

Эркиши да тиширыуча джылайды,
Анасыны бети кёзден джашынса...
Хар адам да бирча халда сарнайды,
Анасыны къабырына къабланса.

Ийилгенме, анам, къара тѣбенге,
Джарыкъ бетинг ачыкъ болуб тургъанча,
Узалама тюз джанынгда кѣкеннге,
Къол джылыуунг анга кѣчюб къалгъанча.

Анам, санга энди бармыд башхасы?
Къар, буз джауб, кюн джылтыраб турса да,
Къобан сууну джашнаб тургъан джагъасы,
Бир кюн чагъыб, бир кюн агъыб къалса да?

«Огъай, джашым, сагъышлыма хар затха,
Сен джюрюген джолгъа бир таш тюссе да,
Джукъласанг да кече, минсенг да атха,
Чалынмайын, ханс бошуна кюйсе да.

Джатхан джерим кѣрюнмейди меннге тар,
Сен бет джоймай джюрюйсе да хар джерде.
Тюберикди энгда сеннге сууукъ, къар,
Шош эсе да, эслеб джюрю кечеден.

Анасыз да такъыр болуб джашама,
Иги эсенг, сени ананг джашайды,
Ышарад деб, джетгенинге ышанма,
Тау тургъанлай, чауул ташха ушама.

Бош уясын эслесенг да джыланна,
Джууукъ келме, джанла эрлей, кери бол.
Сыртда бара, кѣрдюнг эсенг джаллыны,
Къоркъмасанг да, башха болсун сенде джол.

Джаяу джолда тарлыкъ эслеб, джанлама,
Ала барыб уллу джолгъа чыгъарыр...
Ет чауулну, джолну тынчын унама,
Сатлыкъ болсанг, обам эки джарылыр.

Хыйла билмей, кыйынынгы тюз аша,
Мийик джанган джулдузлагъа джанаша.
Артха турма, урун хаман, эрикме,
Хар этиллик ишинг бла да джараша...»

Анам, мени бёлеб тургъан джаулугъунг,
Туудугъунга болуб кялыр ол саугъа,
Сен келликча, мен къарайма хар къуру,
Ачылгъаны сайын эшик къадаугъа.

Ана къачын кёрюб тургъан эменни
Тёнгегича кыйын кюнде болалсам,
Джагъы болуб, къарангыгъа кетгенни...
Таб чапрагъын сакълар эдим, табалсам.

Джашай келиб, болду кябыр къангала,
Дюккючу уа, кыйналгъанча, къартайды,
Юсюн джарыкъ этгенликге кёк тала,
Мискин болуб, ханс тюбюне ташайды.

Эсимдеди, озуб кетген замандан
Хапар айт деб, тилегенлей мен сенден,
Айтыунгу башлай эдинг тауладан,
Эм алада тиширыуну юсюнден.

«Юй неси айырылса ёмюрге...
Кюрешгенди аны орнуун тутаргъа,
Къыш сууукъда чабырла бла ёзеннге
Ана баргъанд, юшой, отун алыргъа».

Ёсюм болгъан джерде кемди сууукълукъ,
Сабий юй а анга шашмай ушайды.
Балдраджюзде орам болса бузлауукъ,
Ана джетген джери эриб башлайды.

Будай башы толур ючюн бюртюкден,
Аямайын, джер татымын береди,
Къуш бала уа, къарагъанлай мийикден,
Ол къарыуун анасындан кёреди.

Анам, сенсиз назму джаза билмезем,
Сен кетгенлей, тизгинлеге бёлюндюм,
Бир кере да мен аланы тизмезем,
Сен сау болуб, ётсе эди бир кюнюм.

Уста къолунг ишлеб тургъан бачхада,
Артыкъсыз да джаз къууаныб ишлейме,
Гокка урлукъ себе кёксюл талада,
Мор тёбенги нюр джанарын излейме.

Сен орнатхан сары эрик терек да
Кёгет беред, айтылырча минг алгъыш.
Дугъумладан джайылгъан хар джетек да,
Анам, меннге этдиреди кёб сагъыш.

Ишден сора, эсимдеди, гыбытдан
Мен ичеем тюзде таза айранны,
Ийисинден тоя эдим узакъдан,
Сен бишириб алган нартых гырджынны.

Къууанч кюнде сен толтуруб саханны
Сюе эдинг хоншулагъа иерге,
Кебдиреснг бау джанында сыгынны,
Отунсуз кюн болса, мадар этерге.

Джерк къабукъдан сейир бояу алаенг,
Сахтияннга кечюреенг сен аны,
Къой териден олтан кесиб салаенг,
Къоркъунмазча сабийинги табзны.

Сени кибик келегими тигер ким?
Ийне тутхан къолунг тюшед эсеме.
Юзюлгенлей джангыз тюймем, илгингим,
Чёрчеклигим тюшюб къалад эсеме.

Аналада къашла, кёзле бирча тюл,
Сютлери уа чыммакъ акъды, тазады,
Отдан сора къалганлыкъгъа кёксюл кюл,
Ана сютден—джюрек назму джазады.

Анам, туугъан кюнюнг джетиб келеди,
Алгъы бурун нюрюн теге белгинге.
Сени излейд, джылагъан да этеди,
Джол табмайды ол кесинге тюберге.

«Джашым, кирир ючюн къалын чегетге,
Ет бириичи джукъа ёсген чегетни.
Таяныргъа излей эсенг терекге,
Алгъы бурун бил, бармыды чириги?»

Бир джюрекди джырлатхан эм джылатхан,
Басдыргъан да, къазгъан да бир кюрекди.
Тюбер ючюн рахатлыкъ бла атхан танг,
Сабийни да сую билге керекди.

Суу ызында джаш ананы кёреме,
Къарылгъашча, балачыгъын ойнатад.
Мен эсими анга бир бек бёлеме,
Тёгерекни, кюнча, сейир джарытад.

Таш юсюне ёрлегенлей сабийи,
Тик къаядан кетерикча кёреди,
Кёпюрден а, ётюб барса, илгениб,
Оюлдукъча кёпюр, чабыб келеди.

Анам, сенсиз анасызгъа тенг болдум,
Бир мыдахлыкъ келед хама кёлюме.
Ненча джылны джарыкълыкъдан кенг болдум,
Джаиджаулукъну къаты къысыб белиме.

«Сюймеклигинг, джашым, сууча, тёгюлсе,
Къошар эдинг джашаб тургъан элинге.
Ишинги уа эте келиб, тюнгюлсенг,
Сен кечмеклик салалмазса кесинге.

Гитче таш да къяя кибик кёрюнсе,
Къыйын болур аугъан къарлы башладан...
Суугъа къараб кёмюл, ары кёмюлсенг,
Сен кесинги эсле къара ташладан».

Анам, мени сен хомухха санама,
Тюрленсем да ётюб кетген джылладан,
Келиб санга энтда оноу сорама,
Луазынги эштирикча джангыдан.

Къазаутдан хапар айт деб, тилссем,
Кире эдинг эрлей мыдах сагъышха:
«Къарнашларым сау келсинле»,—дсенг сен,—
«Джалгъашмайын не терскге, не ташха...»

Юч къарнашынг, уруш тюзде къан тёгисб,
Къайсы ташда ыз кьойдула, къучакълаб,
Къайсы джерде, джигит джашла, джан бериб,
Къалгъандыла, тау башланы тансыкълаб?

Адам тылпыу халда ура, джаз аяз,
Джылагъанча, сагъайтады таланы,
Осияты болур джылы шош аяз,
Къанлы тюзден юйге къайтмай къалгъанны.

Чалкъы ызда аууб баргъан чёблеча,
Барадыла ётюб джашил кюнлерим...
Джер юсюнде джашаб гургъан кёблеча,
Ана ючюн джан берсинле сёзлерим...

Ёзден улу Альберт

ЫШАНЫУ

Назмула

* * *

Кимни арбасына минсенг,
Аны джырын джырла—дсб, сси
Кюрешсенг да, джырламазма,
Ол болумда баралмазма.
Кесим этген джырны джырлай,
Эркинликни джолун сайлай,
Сыбызгьымы алыб къолгъа,
Мен тебрерме узакъ джолгъа.
Джырларымдан мен ат этиб,
Назмуладан арба этиб,
Себеб бола арыгъанига,
Эжиу эте джырлагъаннга,
Мен сый бере бабалагъа,
Саугъа бере балалагъа,
Алгъа, алгъа! Джол джокъ артха,
Миннгинчиме агъач атха!
Сыбызгьым эм арбам, атым
Сабийлеге — аманатым!
Андан насыб меннге къайда,
Джыр джырланса Къарачайда?!

* * *

Чыпчыкчык джырлайд,
Терекге кьонуб,
Тюбюнде кьалкыйд
Бир кьабан, тоуб.
Чамланад кьабан:
Бу чыпчык джаман
Джырларгья кьайдан
Табады заман?!

* * *

Джырым учсун, кьгюрчюнча, кьанат кере,
Таугья, тюзге ана тилде салам бере,
Насыб теджей Джерде хар бир таза джаннга,
Кьууанч бла чыгьыгьыз дей, кьксюл тангига!
О, джырымча болмаса уа этген ишим?! —
Мен сатлыкьма! Джашау мени—ашхы тюшюм.

* * *

Ашхы джыр, джерде ашхы адамча,
Джашайды ёлмей ёмюрге,
Таулугья тауча, кьырдышха джазча,
Керекди джыр да джюрекге.

Сары алтынны сомду багъасы,
Алтын — магдадан, сом — къагъыт,
Джюрек джырны уа джокъду багъасы:
Керти адамгъа джыр — байлыкъ.

* * *

Ай чыкъды да юлюш этди нюрюнден
Кенг талада джангыз ёсген терекге.
Кёбге узунд кёлеккеси терекден.
Аллай сезим келди менде джюрекге:
Мени джырым, болуб мени кёлеккем,
Ай батханлай, тас болурму дуниядан?
Мен кёл этдим джюрегиме себебге,
Ай батаргъа, кюн чыгъар деб къаядан.

ТАУ КЪУШНУ УЯСЫ

Ата джуртум къучагъын джаяд,
Халкъларын ыйнакълай,
Тау къушну да уясы къаяд,
Уямса, Къарачай!

Мен джырлайма, джюрекден келген
Луазыма тынгылай,
Джашна, джашна, къонакъны сүйген
Джомакълы Къарачай!

Тау башлача, мийикди сени
Адебинг, намысынг.
Бу таулада туугъаным мени —
Олду баш насыбым!

Къайда болсам да, терк къайтырма,
Кюсеб къучагъынгы,
Ахыр тылпыуум бла да айтырма,
Къарачай, атынгы!

ЭГИЗ КЪАРНАШЛА

Кёбден бери келирге деб термиле,
Мен келгенме къарнашымы элине,
Къарнашлыкъны бсшигинде тебреле,
Мен айтайым келген затны кёлюмс:

Бир джюрекни тюбюнде биз, джан кириб,
Джаратылдыкъ, анга болмаз чыртда дау,
Бир анадан экибиз да сют ичиб,
Миллет болдукъ, анга шагъат Минги Тау!

Майна, ана ёшонлеча, кёрсбиз,
Джылтырайла бузлары эм къарлары,
Ана сютча, сууларындан ичсбиз,
Эгизлери — Къарачайы, Малкъары.

Уллу Къарачайдан салам берирге,
Мен келгенме Кязимни Малкъарына,
Къайсын ичген Чегем суудан ичерге,
Тынгыларгъа Омарны джырларына

ХУРЗУК

Чууакъ эртденде Чолпан джулдузча,
Джашнайса, тау элим,
Къаядан чыкъгъан къара суучукъча,
Тазад санга кѣлюм.
Орайда-райда, Хурзук элим,
Орайда-райда, туугъан джерим,
Анамачад санга джюрегим!

Сенсе бешиги эм сабийлиги
Къарачай халкъынгы,
Ана сютю блады суймеклиги
Къызынгы, джашынгы.
Орайда-райда, Хурзук элим,
Орайда-райда, туугъан джерим,
Анамачад санга джюрегим!

Ныгъышда къартла алгъыш айталла
Джуртума, элиме,
Рахат джашаугъа джырла джырлайла,
Насыбха белсене.
Орайда-райда, Хурзук элим,

Орайда-райда, туугъан джерим,
Анамачад санга джюрегим!

Умар излеген муратла толуб,
Джаш тёлюнг окъуйду,
Бюгюнню джашчыкъ, тамбла джаш болуб,
Джуртуму къоруйду.
Орайда-райда, Хурзук элим,
Орайда-райда, туугъан джерим,
Анамачад санга джюрегим!

ЧАКЪЫРАДЫ КЪАРТДЖУРТ

Салкъын аяз сылай кюмюш сакъалын,
Минги Тауну турушунда олтурад,
Тансыкъ сезим джесир этиб акъылын,
Келигиз,—деб Къартджурт бизни чакъырад.

Топракъ кесек алыргъа деб сен атлан
Къарачайны атасына—Къартджуртха,
Атамы сюеме десенг, ийнанмам,
Уллу кёллююгюнг болса бу Джуртха.

Джуртубузну джаудан сакълай, саркъгъанды
Ма бу джерге кёб джигитни къанлары,
Ма бу джерге ёмюр топракъ болгъанды
Ата-бабаларыбызны санлары.

Бери келсенг, сен эсингден этме тас
Бар халингден сайларыңгы сабырын,
Кешенеге чыкъсанг, джерни эслеб бас,
Тebleмезча сен ахлунгу къабырын.

Кёк Къобанны къонгураулай ауазы
Эжиу эте назик бешик джырлагъа,
Минги Тауну келечиси — аязы,
Алгъыш айтханд Ислам кибик джашлагъа.

Алий улу, насыб джолну устасы,
Мында чабханд, таякъчыкъны ат этиб,
Белляу айтханд Азретге да анасы,
Таза джюрек сёзлеринден джыр этиб.

Чыкъ, къарнашым, чыкъчы джолгъа
ашыгъыш!
Туудугъуна къараб, Къартджурт къууансын!
Ол борчунгду, эски Джурт бла сен таныш,
Андан башха ишинг кесек сакъласын!

Мен келгенме, келгениме къууаныб,
Джазыу къалай берди, дейме, саугъаны?!
Сес сууундан суу ичеме джутланыб,
Уппа эте акъ башларын таулары.

КЪАРТ АТАМЫ ОСИЯТЫ

Чууакъ кёкден кёлек тигиб кийсенг да,
Джулдузладан тюйме этиб тиксенг да,

Сен ыйлыкъма атанг кийген кийимге,
Къапталында аны халы тьюмеге!
Сен ыйлыкъма топракъ башлы юйлеге,
Сен ыйлыкъма атанг ёсген тийреге,
Сени сыйынг, намысынг да алада,
Джашасанг да накъут-налмаз къалада!
Сен кийсенг да чий алтындан чурукъла,
Сюелсе да эсгергменг сен саулукъда,
Сен ыйлыкъма атанг кийген чабыргъа,
Ахлуларынг сеннге къазар къабыргъа!

Башха халкъны тѣбен этиб кюрешсенг,
Тукъум сайлаб халкъны эки юлешсенг,
Ана тилни учуз этиб сѣлешсенг,
Адамлыгъынг джокъду, анга ыйлыкъ сен!
Бир онгсузну аякъ тюбге теблесенг,
Ачхалы бла шиндиклиге сый берсенг,
Джолоучугъа сатыб берсенг айранны,
Таулу тюлсе, ким эсенг да, бил аны!
Чагъыр ичиб, таулума, деб къычырсанг,
Джуглугъунг бла дуния малгъа сатылсанг,
Намыс, адет кете барыр сенден кенг,
Сагъыш эт да бу затлагъа ыйлыкъ сен!

КЪАРАЧАЙНЫ КЪОБАНЫ

Минги Тауну джюрегини
Къан тамыры деу Къобан,
Къарачайны ёмюрлени
Сугъарыб, кѣк джашнатхан,

Къарачайны Къобаны,
Минги Тауну кёк къаны,
Алгышлары къартланы,
Таркъайма мннг джылланы!

Къарла эриб бошасала,
Джангур сууча, тазаса,
Эжиу эте тау булбулла,
Джарыкъ джырлай саркъаса.

Сынамазча халкъым къуулукъ,
Болма ёмюрлеге сай!
Этиб турсанг халал къуллукъ,
Разы туруп Къарачай!

НАСЫБ ДЖАШАУ

Къууанчим уллуд Джуртум бла бирге,
Башым джетеди Илкерге,
Джашау джолубуз кюч беред бизге,
Джангы Къарачай-Черкесге.

Джашау джолубуз бизни насыбды,
Кёб ёмюрледе кёрмеген,
Ма аны ючюн кёлюм джарыкъды,
Джазыкъды мени сезмеген.

Бизде джашауну къараб кёрселе,
Арабха, Тюркге кетгенле...

Къабырдан къобуб, сюркелирелле
Джуртлары таба ёлгенле!

Джашнасын Джуртум! Туугъан халкъымы
Аты ёмюрге сакълансын!
Ма биз сынагъан уллу насыбны
Бизге къууанган сынасын!

* * *

Сириячы къарачай джашчыкъгъа атайма.

Джылан макъаны джетди да тутду,
Ауузун ачды да, эмди да джутду.
Бир назик джашчыкъ кёрдю да чабды,
Кюрек бла аны эшигин джабды.
Къарны тартылыб джутлукъда ёлдю,
Къутулгъан макъа джарыкъны кёрдю.
Башына къараб, тилейди джашчыкъ:
Аллах, Кавказгъа элтирге ашыкъ!

ТУРНАЛА

Боз булутла къачхы джелге бойсуна,
Барадыла къыбла таба шималдан,
Чырмалалла Минги Тауну бойнуна,
Кёб мычымай, къарайдыла башындан.

Булутлагъа тирелмезге кюреше,
Садакъ учхан халда уста тизилиб,
Бир-биринден хапар биле, сѣлеше,
Къалмасын, дей, онгсузуракъ юзюлюб,

Учадыла кыбла таба турнала:
— Сау къалыгъыз!—деб таулагъа кычыра,
Бир кѣзюуде, кюу сокъгъанча, зурнала
Джюреклеге такъырлыкъны чакыра.

Ким биледи, энди сизни ненчагъыз
Къайтмай къалыр джаз бла бирге таулагъа?
Сиз къайтыргъа таулада да ненчабыз,
Кете бара, сукъланырла саулагъа?..

АДАМЛАГЪА АЛГЪЫШ ТИЛЕКЛЕ

(Аветик Исаакяны ауазына тынгылай)

Бир сейирд бу ёмюр,
Бу джомакълы ёмюр!
Джашауну атламын
Къарау сокъур кёрюр.
Алай а джюрекден
Джол кыйынд джюрекге,
Джер ушайд кюкюргге,
Джут адам — сернекге.
Джокъду джерде тынчлыкъ,

Адамла ашыгыш
Къайры барадыла,
Болмагъанча таныш?!
Ашарыкъдан толу
Тепсини джанына
Олтургъан адамла
Чырт ач болмасынла!
Сез нёгер табылмай,
Хар ким да башына
Къалыб, ол ачлыкъны
Чырт сынамынла!
Джерни сабийлери,
Дуня мал амалтын
Тас этмегиз Джерден
Адамлыкъны шартын!
Джерни уланлары,
Уллу кёллю болсакъ,
Джашауну чегинде
Сюелмесек биз сакъ,
Къоркъуулуд бу ёмюр,
Ачылса къазауат,
Джер болур кюл-кёмюр,
Тас болур адам ат!..

ЕКСЮЗ КЪОЗУЧУКЪ

Ёксюз къалгъан къозучукъ
Ары-бери чабады,
Эмчек излей, кьойлагъа
Кёзюу мыллык атады.

Къатларына кьоймайла,
Хыны этиб кетелле,
Такъыр джанны джашаудан
Тюнгюлюрча этелле.

Чаба-чаба, арыса,
Джыламукъла тегеди,
Къалкъый келиб, тюшюнде
Ол анасын кереди.

Таш джанында макъырыб,
Ыйнакълайды анасы,
Къуйрукъчугъун ойнатыб,
Ма, эмеди баласы.

Уянса уа, джукъ да джокъ,
Сокъур ташны джалайды,
Къара бурма сыртчыгъын
Калак аяз сылайды...

ЭСКИ КЪОШ

Эски къошну ханс басханды тегерегин,
Энди тютюн чыкъмайд аны оджагъындан,
Джангызлыкъны джели тарайд кёкюрегин,
Умут юздюргенча ахыр къонагъындан.

Тал терекни чапракъларын аяз уруб,
Юзюб элтед хансха, ташха, балчыкъ кёлге,

Ол терекни чапракълары кибики, учуб
Сагъышларым атланалла бирер джерге.

Джангызлыкъгъа къулакъ сала, кесим къала,
Ма бу къошча, къалырма да мен атылыб?—
Деген сагъыш джюрегиме къайгъы сала,
Кетдим, сора, элим таба мен ашыгъыб.

АНАГЪА ДЖИБЕРИЛМЕГЕН ПИСЬМО

Тапг атаргъа унамайды, кечени
Узунлугъу хар сагъатдан сагъайта,
Къыйын сагъыш, чыртда билмейд ёлчени,
Къарамынги къайтара да узайта.
Сагъышым бла тобугъунга башымы
Мен салама, болгъан кибики элимде,
Сен къарайса, дуняны насыбын
Кёрген кибики мени эрке халимде.
Бир кёзюуде сен башымы сылайса,
Бир кёзюуде акъырынчыкъ джылайса.
Анам, сени сагъышынгы ангылар
Эссиз башым къайдан табсын бир мадар?!
Мен билеме, сен кесингча сюесс,
Кёб кечени, сагъыш этиб, кюесс,
Ачмы болду, кечми къалды?— дейсе сен,
Ол кёзюуде джукъласам да татлы мен.
Сен билмейсе, сеничала кёбдюле,
Балаларын сакълагъанла таймаздан,
Бизничала антларына бекдиле,

Бююлмейле ургъан хыны аяздан.
Къайтырыкъма, анам, сакъла, кеч мени,
Къайтмасам да, хапарымы элтирле...
Биз чачмасакъ тубан басхан кечсни,
Туудукъла да бизге айыб этерле.
Мутхузлукъну чачарыкъбыз, къыйналма,
Насыб кюню тиерине ийнан сен!
Джашынг ёлгенд деселе да, ийнанма,
Сен къыйпалмай турсанг, ёллюк тюлме мен!

КЪОБАНЫ МЕРМЕР ДЖАШЛАРЫ

Басханында къара тубан
Джерими башын саулай,
Къалмагъанды керн Къобан,
Тургъанды, кюню даулай.

Ашыргъанды ол джашларын
Мутхузлукъну чачаргъа,
Мийик этгенд толкъунларын
Джашау джолну ачаргъа.

Бу урушдан, бу кюрешден
Джер тебренигенд, джел къобханд,
Тёзалмайын уллу джелден,
Къара тубан чачылгъанд.

Сакълайд Къобан тулпарларын,
Къайтмай кёбле къалдыла,

Къайтханла уа къарнашларын
Мермер ташдан салдыла.

АХЫР БЕЛГИ

Солдат бетле танылмайла букъудан,
Ауур хауа, солуу бермей, къан ичед.
Хар бир джаш да, хапар сакълай Джуртундан,
Рахатлыкъны эсге сала, кечинед.

Джашланы уа сен джылларын санасанг,
Уллусуна болгъанд дерсе джыйырма.
«Не кѣргенсе сен джашаудан?»—деб сорсанг,
Сагъыш этер, джууаб табмай айтыргъа.

Сермешнуге киргендиле жангыдан,
Кѣк кюкюрейд, гюрюлдейди, джер джанад.
Бир тулпарны ёшюнюнде джарадан
Джалын басхан гоккачыкъгъа къан агъад.

Тас этсе да эсин джыйды жангыдан,
Сора бурду Джурту таба ол башын,
Суратчыкъны чыгъарды да джанындан,
Анга къарайд. Алай болур сагъышы:

Ёлюм хорлаб, къысылсала кѣзлерим,
Хомух болмай ёлгеними кѣрюрле,
Хорлам саугъа алыб барлыкъ тенглерим
Ариуума ахыр салам берирле...

Эсимдеди, ма былтырны джазында
Сен белгиге суратынгы бергенинг,
Айталмагъан бир кёб сёзюм аузумда
Къалгъан эди, энди ахыр тилегим:

Рахат кюнде къабырымы табалсанг,
Топракъ белги алыргъа деб, келирсе,
Баш джанымдан наратчыкъны орнатсанг,—
Сен да меннге ахыр белги берирсе.

КЪАЗАУАТХА НАЛАТ

Элия джарды кёкню мутхуз табагъын,
Кёк чартлады, бошлаб ачы тамагъын,
Минг тамакъдан сёлешдирди тауланы,
Ачхынчыгъа джабыб кёзню къабагъын,
Кёк джылады, ачыб джер бла къаугъаны.
Кюч джетеди бир аякъ бла къоллагъа,
Сескекленед джюрек ачы тауушдан,
Къартны къолтукъ таякълары джоллагъа
Айтадыла хапар озгъан урушдан.
Къуру къартны джибигени ючюн да,
Бир аякъ бла эки къолтукъ таякъны
Джюрегимден басханлары ючюн да,
Мен береме къазауатха налатны!
Налат сеннге, ёмюр налат, къазауат!
Налат беред сеннге ма бу сакъат къарт!
Джерни хар басханы сайын бир налат!
Чыгъыб келген хар хансчыкъдан бир налат!

Джерге тамгъан хар тамчыдан бир налат!
Джангурну уа къайдан болсун хапары,
Челекденча, къуяд джазгъы шахаргъа.
Джокъду къартха болушурча мадарым,
Лякъларым унамайла чабаргъа.
Джюрегиме себеб болур, джибисем.
Къарт, ышарыб, нек чабмайса, дейди, сен?

САКЪЛАЙДЫ

Кёб джыл озду бошалгъанлы къазауат,
Рахат джерни джазны кюню джылытад.
Олтурады кюн турушда къарт амма,
Къычырады бир кёзюуде: «О Мамма!

Не ханар бард, бир айтсанг а, джашчыкъдан,
Не джазады, къайтмаймыды урушдан?..

ЗАМАН

Бир кёзюуде терк бараса
Чабхан атдан,
Бир кёзюуде аргха къала
Чабакъ къуртдан.
Оноу джокъду, къалай сүйсенг,
Алай бар сен,
Джер башына кырдык чыгъар,
Насыб къар себ!

Сюйгенлени айырсанг да,
Дженгил тюбет!
Келлик заман, къазауагны
Джерден тюб эт!

* * *

«Эркишиге джашау джолдад,
Эси хамаи юйдед. Атлан,
Уллу болдунг, насыб алдад,
Ашхы джолгъа!»—деди атам.

Къурч чыбыкъны учун байлаб,
Тобун тартыб баргъан кибик,
Мен тебрeдим джолну сайлаб,
Джаи тамырым юйде бегиб.

* * *

Дюрген толкъун атыб ийди чабакъны
Къумдан толу джансыз тенгиз джагъагъа,
Тыпырдады чабакъ, чекди азабны,
Джаны чыкъды, къарай тенгиз табагъа.

Джазыу мени узакъ атса, къайтмазча,
Ахыр кере сукълан десе саулагъа,
Бой салалмай джазыуума, чабакъча,
Баш джанамы бурур эдим таулагъа...

КЕЗЮУ БИЗДЕДИ

Эзоп, Крылов да, Ислам да чабыб,
Джазыкь бёрюню сыртындан салыб
Тюйдюле тамам. Ант-кърал этди,
Джукъгъа тиймезге сёз бериб, кетди.

Бёрю терисин тешгенди бёрю,
Орнуна къаблаб бир тюлюкю тери,
Сёлешген сёзю адам гилдеди,
Тюерге кёзюу энди биздеди...

* * *

Ёртенланы Азретге

Боямагъыз чириб тургъан агъачны,
Багъаналыкь этер джокъду хайыры!
Балхам этер кибик чирик наратны,
Кюрешсенг да, чыкъмаз дарман-чайыры!

Эшитемисиз, мен джангыны излейме,
Балта алыб, дженглерими къайырыб,
Чирик сауну чиритмезча, айырыб
Агъачланы чириклерин сермейме.

ЛЕРМОНТОВГЪА САГЪЫШ ЭТЕ

Кюйдюрелле, кюл этелле джырланы,
Джырлагъанла эжиусюзлей джырлайла.
Тюзлюк тилде джырлатмазгъа аланы,
Патчах итле мыйыланы къармайла,
Деб келген да болур сени ангынга.
Сагъыш этиб, джашауунга къарасанг.
Ийнан, джырчы, къууаныренг халкъынга,
Бюгюнлюкде бир кесекге къобалсанг.

* * *

Тартхан ёгюзге
Чыбыкъ бек тиеди,
Иеси аны
Айырыб сюеди.
Ёгюз а, хариб,
Билмейди аны,
Ол билед джангыз,
Ачыса саны.

* * *

Кюлюрюнг да болмагъанлай, нек кюлесе
Онглу айтхан магъанасыз бир чам сёзге?
Ол кёкденми тюшюб къалгъанд, нек берсе
Керексиз сый, табыкъ излеб кесинге?

Ёсе келиб, болурунгча бир болсанг,
Андан ары ёсмезинги сезалсанг,
Нек ёсерге кюрешесе кенгинге,
Тарлыкь эте ёсюб баргъан тенгинге?

ТОЛГЪАН МУРАТ

Бел кьатдырыб кьачхы джелде, кьыш боранда,
Бёлек чапракь юзюлмеди бир терекден,
Кёб кьыйынлыкь кёрселе да, ахырында
Сейир джылыу сезгенелле джазгьы кюнден.

Юзюлдюле джаз башында, тёзалмайын
Сабыр ургъан джылы кьыбла джелчикге,
Къууандыла, уча бара, кьыйналмайын,
Чагьыб келед, къуу болмай деб, терекге.

ДЖАНДЕТ

Джандет джокьду дегенле бла ёчешеме,
Барды, барды деб, кьычырыб кюрешеме.
Ары гиошед насыб ючюн къуллукь этген,
Сау джашауун адамлагьа атаб кетген!
Джандетим а кьайдад? Кьайда кёрдюм аны?
Джюреклерид джандет таза адамланы!

Боз булутну аяз кюнден кьюады,
Кюн хауагъа салат алтын ёзекле,
Марал джангур чапракъланы джуады,
Тазаланыб, джылтырайла терекле.
Сюе эдим, сен булутну кьюуалсанг,
Ол, кюн таякъ болуб, нюрюн себалса,
Тамчы болуб, мен букъуну джууалсам,
Хар адам да Джерде бизлей болалса!

Кечикген джаз. Гебенле да бошалдыла,
Къышлыкълара малла чарпый башладыла.
Итлени уа джокъду чыртда хаталары,
Мыллыклардан тоядыла къарынлары.

Азгъан ёгюз итге къараб турады,
Ит да, мыллык ашай, башыи бурады:
— Ёгюз, быйыл кёрдюм дуния зауугъун.
Ёгюз уруб бузду итни бауурун.

АЙТА БОЛУР ТАЙЧЫГЪЫМ

Бек анасы джыламаз деб, кишени
Бош саласа, юзюб эркин джашаудан.
Юзmez эдим кесинг салгъан джюгенни,
Сен да хамап кетмей турсанг къатымдан.

Джангур джауар, кюн кюйдюрюр кишени,
Тура туруб, бир заманда юзюлюр.
Эркинликге чыкъсам, джангы халими
Чалыкълыгы сениге умут юздюрюр...

МЕНИ БЛА МАРАГЪЫЗ

Садакъгъа салыб мени тартыгъыз,
Ётюрюкню бир мараб атыгъыз.
Терсине барсам, ирият манга!
Тийиб сынсам да, бир джара анга
Салмайын, сынмам! Менича кёбле
Джарла сала турсала, кёбге
Бармаз ётюрюк, джерден тас болур,
Джерде тазалыкъ бир эркин солур.

* * *

Къанатлары кюннге тие барса да,
Къуш ауузундан бир таууш да чыгъармайд,
Булутладан кёбге тёбен учса да,
Къара къаргъа чыртда ауузун тыялмайд.
Хар заманда джюреклери онглула,
Аз сёлешиб, мийик уча болурла...

* * *

Джанбаш бола, су бабуш да учады,
Сууну узун кесе туюкю кьамасы.
Алай дженгил сау а кьалай болады,
Сыйдам кёлню кьанат салгьан джарасы?
Нек болмайды джюрек джара дженгил сау,
Тохтаб тургьан кёл болмасын деб джашау?

* * *

Джылан—аман,
Ууу—дарман,
Ууну алгьан,
Джумушундан
Насыб табхан —
Онгу адам!
Уу адамдан
Ашхыд джылан.
Уу адамдан
Уу алаалгьан,
Ууну кёрге
Басдыралгьан
Таджал адам —
Джерге дагьан!

* * *

Кюн ортада сабыр ургъан кёк аяз
Къалтыратад кюнню алгын къылларып,
Ала кезлю джетген къызча, ингил джаз
Джашны бояй барад ёгген джолларып.

О джылы джаз, магъанасы джашаулу!
Энтда сени! кёргюздю деб, джазыулу
Къучакълайма, кёб кёрюрге нйнана,
Сени кёрмей кетгенлеге къыйнала.

* * *

Джюрек джылыулары хар бир ананы
Къысылсала бир-бири къатына,
Кюн керскли этмезелле аламны,
АНА КЮН деб атар эдик атына.

НАСЫБ

Насыб деген, сен къайдаса, ким биледи,
Тюз къатынг бла, кёрмей, ётдюм болур чабыб,
Къулагъыма бу шош ауаз нек келеди,
Артха къалыб, тохта деймид меннге насыб,
Аллымда уа неди джерге ол нюр себген,
Тохтаб къалсам, ол кегерми, кёлю къалыб?
Къой, чабайым, насыб излей азаб чекген,
Чаба барса, таба болур керти насыб...

Миялача, Къобан суу
 Джылтырайды ёзенде,
 Минг бутакълы алтын буу
 Кибик, кюн да эртденде,
 Къараб тауну башындан,
 Алтын этди болгъанны.
 Джелчик уруб шималдан,
 Умур этди Къобанны.

КЕЛ

Джылтырайды кёл ёзенде, кюмюш кибик,
 Чууакъ кёкден джерге тюшген юлюш кибик.
 Кюнню алтын кирпичлери таза кёлге
 Къысылалла, дыгъы эте, джылыу теге.
 Субай таула ышаралла, кёлге къараб,
 Кёл алагъа, къызгъа кюзгю кибик, джараб.
 Бир кёзюде джюрек джырын джелчик созад,
 Кюзгю кёлню сыйдамлыгъын чайкъаб бузад.
 Толкъунчукъла бир-бирлерин джеталмайла,
 Джагъа тыя, кёлден чыгъыб кеталмайла,
 Таш, къум джалай, ызларына къайтадыла,
 Келгенлеге жангы хапар айтадыла.
 Джазгъы кюнню джылыуундан хауа эриб,
 Кёлге саркъа, джагъаларын кенгнге кериб
 Баргъан кибик, хар къарагъан кёзню алдай.
 Кюн да батды, ай да чыкъды, кёлню аулай.

Ахыр джырын джелчик джырлайд, кѣлге атай,
Ыргъакъ атхан акъ кемеча, айны чайкъай.
Джелчик арыйд, арыгъалла толкъунчукъла,
Кеч да болду, хур кѣл, солу, татлы джукъла!

* * *

Минги Тауда кюмюш бузла, къаяла,
Эртденликде алтын суугъа бояла,
Кюзгюлеча, кюн таякъла ашыра,
Къарагъан да, къамаб, бетин джашыра.
Кюн гаякъла къармайдыла чатланы,
Салкъын аяз тарайд гелеу сыртланы,
Къая ауузун ачханд айгъа, джугланыб,
Эски ай да къарайд, кюннге сукъланыб.
Къанатлыла тѣге джюрек сырларын,
Къаяла да къайтаралла джырларын.
Нарт таурухла тюшедиле эсеме,
Сюелеме, ийнаналмай кесеме.
Таурухладан бюгюнлюкге къайтама,
Кюннге къараб, алгъыш-тилек айтама:
О, джарыкъ кюн, бир тынгыла сен меннге,
Хар адам да къууанырча эртденнге,
Къучагъынгы хаман рахат джерге кер!
Джылыуунгдан джюреклеге джылыу бер!

ДЖАЗГЪЫ КЕЧЕ

Сейир тюлмюд бу таулада табигъат,
Эрке кыызча, бу джомакълы халиси...
Кёк ачылад. Толгъан ай да джарытад.
Къаялада чаба, ура джел кесин,
Шош болгъанды, сёкген болур мессисин...
Юзюк-юзюк булутчукъла Малкъаргъа
Барадыла, турналача, тизилиб,
Джабалакъ да, ушайлсам деб къаргъа,
Сыртлыкълагъа джукъа-джукъа себилиб.
Кёк ачылды. Ушакъ эте джулдузла,
Ойнайдыла кёк аламны къойнунда.
Джылтырайла атла, тамам къундузла,
Рахат отлай ёзен сууну бойнунда.
Минги Тауну кюмюш кибик ёшюню
Толгъан айдан сейир саугъа такъгъанды.
Ариулукъну накъут-налмаз тюрсюню
Сау аламдан былайгъамы акыгъанды?

АКЪ НАСЫБ

(А. Блокдан)

Чыммакъ акъ боранла,
Чыммакъ акъ къарла,
Чыммакъ акъ талала,
Чыммакъ акъ тарла.
Чыммакъ акъ кийниб,

Бу акъ кечеде
Сюелгенсе келиб,
Огоу мюйюшеде.

Чыммакъ джаулугъунгу
Башынгдан ала,
Гокка тылпыуунгу
Тогъуй, кеф бола,
Чыммакъ акъ дунягъа
Джолоучу болдукъ,
Чыммакъ танг атаргъа,
Насыбдан толдукъ.

Чыммакъ иннетледен
Чыгъа акъ сёзле,
Ышаралла бирден
Тоюмсуз кёзле.
Чыммакъ акъ оджакъдан
Чыгъад акъ тютюн,
Чыммакъ акъ аламдан
Кюн себед нюрюн.

ДЖЮРЕК ЛУАЗ

Къобан сууну сабыр саркъгъан джагъасында,
Джерни джюзю кёб кёрюнюб кёзюбюзге,
Бёлснеек сүймекликни къучагъында,
Ай сукъланыб къарай эди экибизге.

Алтын кёпюр ишлегенед ай июрюнден,
Къошхан эди джагъаланы бир-бирине,
Сукъланак биз да къараб бек кёзюбюз.
Мыдах ауаз чыкыгъан эди джюрегимден:
«Ушамасын айны джалгъан кёпюрюне
Джюреклени къошхан сизни кёпюрюгюз...»

* * *

Джайгъы ингирде Къобан табадан
Салкъын аязчыкъ урады,
Сюймеклик салгъан джюрек джарадан
Бир мыдах макъам чыгъады.

Джангызлыкъ салгъан сагъыш-тузакыгъа
Кесим кесими байлайма,
Къараб Илкерге, чексиз узакыгъа,
Сеннге джулдузчукъ сайлайма.

Битдир, къанатын айгъа тийире,
Учду джёнгерин тутаргъа,
Кёзюм къарады анга, термиле
Сени бла алай ойнаргъа.

ТАНГ БЕЛГИ БЕРЕ

Танг да атаргъа
Белги береди,

Меннге джукъла деб,
Белляу этеди.

Алай а кьайда
Джукъларгъа заман?
Кёреме айда
Сенича къарам.

Учуб барыргъа
Болмайды мадар,
Сеннге айтыргъа
Джюрекден хапар.

Эсиме тюшед
Сейирлик бир танг,
Сюймеклик берген,
Сени танытхан.

Сен а билмейсе
Мени халымы,
Къараб кёрмейсе
Къыйын тангымы.

САЛАМ БЕРИГИЗ

Джылтырамайд кюн, кёзлени къамата,
Булутлагъа бугьуналла ауушла.
Табигъатха такъырлыкъны сыната,
Чыгъадыла мыдах турна тауушла.

Макъамыгъыз джюрегими ашы бла
Келишмейди. Эркин къанат керигиз,
Учсагъыз а шахарымы башы бла,
Ариуума менден салам беригиз.

Ол кёзюуде, табигъатны сарнатмай,
Чыгъарыргъа кюрешигиз ауазны,
Ариуума мыдахлыкъны сынатмай,
Келлигине ышандыра сиз джазны...

АКЪЧЕПКЕН

Болгъан кибик сени кёрген кюнюмде,
Кёз аллыма сыфатынгы келтирсем,
Сен джюзесе къанкъаз халда кёлюмде,
Бу болумдан аязыргъа тебресем,
Кёзлерими кысыб, солуу алмайын,
Сабыр болсанг деген менде умутха,
Акъ къанкъазча, нюрюнг чырт бой салмайын,
Кёлтюрюлюб, ташаяды булутха.

Тюнюмде да сен,
Тюшюмде да сен,
Тилейме сенден,
Къайтыб келмезден
Бир кет эсимден,
Акъчепкен...

Кюнден кюннге мен барама тюшюне
Сени кемсиз кереклинге джаныма.
Кетген кече сени кёрдюм тюшюмде.

Акъ кийиниб келген эдинг къатыма.
Булбул джырлаб, чайкъай джайны хауасын,
Саугъа этген кибиб бизге ауазын,
Кери эдик хар сагъышдан, ёчешден.
Уяпмайын къалгъа эдим ол тюшден!

Тюнюмде да сен,
Тюшюмде да сен,
Тилейме сенден,
Бир кет эсимден,
Къайтыб келмезден,
Акъчепкен...

* * *

Сарнама да сабырчыкъ бол, джелли кече,
Сен сарнайса, сарнагъанча эрке бийче,
Болмагъанын билиб сени тыяр мадар,
Сеннге тутуб кёкюрегин, айт, ким чыдар?
Чыдайдыла бюгюлмейин кёк къаяла,
Ма бюгюн а онгсуздула менден ала.
Джангызлыкъ бла бетден бетге кесим къала,
Суймекликни сарынына къулакъ сала.
Тынгылайма, сарынлагъа тёзюм табыб,
О, кьоймасын тёзюмюмю джазыу къабыб!

* * *

Ким биледи, суюмеддинг сен мени,
Суюме деб, алдаймеддинг кесинги,
Огъесе уа кесинг этген муратынг,
Сейир болуб, джесирлеймед эсинги?

Мен а кечим иск салама хар ненге,
Джашлыгъыммы кетди сени биргенге,
Ол джылланы суюмекликден бек суююб,
Къайтарсанг деб, тилекчимени сеннге?..

НОКТЮРН

1.

Сёлеширге табылмайын сёз нёгер,
Джаш джюреги ачлыкъ кысыб кыстайды
Пешчигинден. Ким биледи, ким тюбер
Ма бу кече? Сёз нёгери да айды...

Бир кесекге шаушалады ачлыгъы,
Джюрек татлы сезимледен толады,
Джангур джуугъан тау хауагъа кьучагъы
Кериледи, тюшюндеча болады.

Кёз аллында суюелгенча мураты,
Джангур джуугъан наратчыкъны сылайды.
Кьутулдум деб жангызлыкъдан наратчыкъ
Кьууаннгандан, кызычыкъ кибик, джылайды.

Джукълатмайды бнягынлай бир сагъыш,
 Атландырад джукъу басхан шахаргъа.
 Ай барады тау башлагъа ашыгъыш,
 Булутлагъа бир ташая, бир чыгъа.

Кёк чартлады, аяз айтды кесгин кюу,
 Кёк башлагъанд кёз джашларыи къуяргъа.
 Эртделседе сен джашагъан мийик юй,
 Джаралыча, башлагъанды ауаргъа.

Булутла уа, тохтамайын, баралла,
 Сени юйюнг аууб келед юсюме,
 Бетими да суу тамчыла джууалла,
 Ма бу халда мен тюбедим кюзюме.

Къач. Кечени ауурлугъу кетгенди,
 Эшикте уа джангур къуяд тохтаусуз,
 Мутхуз сагъыш мени мууал этгенди,
 Мен къарайма терезеге умутсуз.

Миялада сыфатынгы кёреме,
 Бетчигинги суу тамчыла джууалла,
 Тамчыланы сюрталсам деб келеме,
 Сюрталмайма, бармакъларым таялла.

Кёз джашларын джангур къуяд тохтаусуз,
Кёз аллымдан къарамынгы джашыра,
Мен къарайма миялагъа умутсуз,
Сени назик къарамынгы ашыра...

АХЫР ПИСЬМО

Джулдуз учуб джукъланганча, къарамынг
Кёрюндю да кёз аллымдан тас болду,
Сёз нёгерим—къачхы джелни сарыны,
Кёб кечени ёхтем кёлюм аз болду.

Ким биледи, баралмадым болур тюз
Джазыу саугъа этиб берген джолумда.
Шыбырдайды, джарсыуума себе туз,
Къуу чапракъча, ахыр письмонг къолумда.

Не айтайым, сау бол ахыр письмонга,
Джазыкъсынма, керек тюлдю ол манга!
Джарсыууму сен джартысын кёлтюрме,
Джазыкъсыныб, эки кере ёлтюрме...

* * *

Хойнухуму бура, терлеб, суусабдан
Бауурумдан джатыб, бузну джаласм,
Буз тюбюнде баргъан таза суучукъдан
Ичер мадар табалмайын, къарасм.

Заман озду, джылла узакъ элтдиле.
Сенсиз озгъан кёб кюнлерим джашаудан
Буз тюбюнде ол суучукъча кетдиле...

ДЖАРСЫУ. ЫШАНЫУ. ДЖАШАУ

1.

Мендеги джюрекден ол юлгю алыб,
Булбул да сениге джырласын,
Сюйгенинг сенден узакъда къалыб,
Мени ючюн да джыласын.
Джылау да джашау,
Джырлау да джашау,
Мен джыламайма,
Не джырламайма.
Сюйгенинг къайтыр, сен болма мишау,
Къууансанг, джырлар, сиздеди джашау...

2.

Мени уа саламым, кёк аязчыкъча,
Ол къутас чачынгы сыласын.
Ахсыннган тылпыуум, акъ булутчукъча,
Салкъынлыкъ орнуна джарасын
Бир исси кюнде,
Тюше тюл, тюнде,
Ариуум, сениге,
Себебди мениге...

Къая да беред саламгъа джууаб,
Сен а табарса джууабха сууаб.

3.

Ой, менде уа барды бир тѣзюмлюлюк,
Джангур тюрбюнде туз гыртма мен.
Да керек тюрдю да менге кемсизлик,
Насыб да къачады кемсизден.
Туз гыртча, тѣздюм,
Тѣзюуден бездим...
Джашауду тѣзген,
Елюмдю безген.
Мен эриген тузгъа да ушайым,
Туз а хантха керекди, джашайым...

БАШЛАРЫ

БАЙРАМУКЪЛАНЫ ФАТИМА

Суймекликни джети джолу

Суймеклик

Суймеклик	7
Ата джуртум	6
Бешик джыр	7
Халкъыма	8
Адамлагъа	9
Джерге	9
Бу джашауда	10
Джаллауну сюер ючюн	10

Сейир умутла

Излейме	11
Сейир умутла	12
Анам	13
Ана тилим	14
Радачыкъгъа	15
Эртден	16
Туугъан кюню	17
Джэгетей	17
Мени орнум	18
Насыб келсе	19
Джерде кюн	20
Сабий кёзле	20
Расулдукъ бла улакчыкъ	21
Атам	22
Эски джырла	22
Къачхы кюн	23

Кюле тургъан	24
«Сау бол» дер эм	24

Джашау джолда

Заман табыб	25
Тынч джол	26
Джырла, атам	27
Сюйген джуртум	27
Гырджын	28
Сокъур джюрек	29
Элчи тиширыугъа	30
Джюрегим	30
Айт меннге	31
Кёб джылланы	32
Умут эте	32
Кёбмю керекди	33
Шахарчы тенгиме	34
Къазма уру	35
Джулдуз джукъланса	35
Джанкъоз	36
Сау бол джашагъанынг ючюн	37
Юч тилегим	38

Сюймекликни тангы

Къалай сейир уянады	39
Кеч, тилейме	39
Сени хапарынг	40
Ийнанма	41
Унутма атымы	42
Чакъырсанг	43
Булбул джыргъа тынгылайма	43
Сары гюл	44
Сайларбыз бир джолну	45
Чакъыр мени	46
Не хапарынг барды	46

Унутулмазлыкъ ингир	47
Қёзлерингде	48
Керексе сен джашауума	49
Барама	49
Акъ чепкеи	50

МАМЧУЛАНЫ ДИНА

Джилтин

Сууукъ болсам, от алыргъа келеме...

Джазы ауазы — джюрегимде	54
Джаз табигъат кёкге бетин ачханлай	54
Эм ариу	55
Адамлыкъ	56
Қъазауат болмасын	57
Сейир джулдуз джанганды	58
Эркишилик	59
Сабырлыкъ	61
Ушатама мен сизни	62
Лермонтовгъа	63
Джашауну ёзеге	64
Айыб этме	65
Джазыуунга кесингсе не	66
Энтда чулгъана чалыш булутла	67
Сау къал, сабийлигим	69
Қъаты джангур джауду сени юсюнге	70
Бир мийик тау тёббесинде джулдузла	71
Бир поэтге	72
Дуняда болгъан ариу сёзлени	73
Элиме	74
Кечем-кюнюм да болуб къалгъанса	75
Кече-кюн демей, башынгы кёлтюрмей	76
Джазыуну табалама	77

Керти соймеклик бла адамлыкъ бирди	78
Къач алада эртде огъуна къар джауду да	78
Джангур джаууб, ёзенлеге къуюлса	79
Мийиклени кенг тёрлерин къыдырыб	79
Ата джуртум	80
Бу джерден ариу джерни билмейме	80
Тюзлюк ючюн кюреш, адам, къаджыкъмай	80
Бир ауур таш, джолну алыб, тебинмей	80
Къарт къартчыгъа къарай эди тахтада	81
Мийик терекден баш эниште айланыб	81
Талай джолунг бирер джары элтеди	81
Гокка хансчыкъла нюр бетчиклерни	81
Узакъ, узун джолну джюрюб келгенсе	82
Болур болуб бошагъандан сора уа	82
Боз булутла, сюрюу болуб, джерлениб	82
Ташха ёрлей, ташдан тюше, таш макъа	82
Гугурукку къарай эди тууайлай	83
Кёк кюкюреб, джангур джаууб башлагъанлай	83
Алгъыш этсем суйген тенгеме	83
Минги Тауну тейпесинде къубулуб	83
Уллу игилик этмесем да джашауда	84
Насыблымыса, насыбсызмыса	84
Унутмагъанма	84
Джашаууму туура джетиб джигине	84
Джазгъы джылыу, сен келе кир: керексе	85
Джаз башында назик чакъгъан джанкъозну	85
Тауну тюбюнде таш эринледе	85
Тау джуртумда намыс мийик болгъанын	85
Уя ишлей кесине	86
Айдан намысха юрениб	86
Къайдалла мени гюллерим	87

Кече минге, чыракъ болуб, тюбесенг...

Гюлле	87
Джулдуз	88
Акъ кечеле	89

Ашхы сёзюнг джюрегими джылытыб	90
Эшитгенме бир кёб арну сёзюнгю	91
Экибиз бирге болгъан кёзюде	92
Джюрегими терениде джашыргын	93
Сезимлерими орнуна джый деб	94
Къачхы кюнню батыб баргъан джарыгъы	95
Сакъласаг да энтда, хайт деб, тирилей	96
Гоккалы къач, сен бир тюрю къарайса	97
Умутла	98
Отлукъ ташча, джилтин эте къарамынг	99
Джукъланникъса деб турдум да, джилтинчигим	100
Къарама да сагъыш этиб кёзюме	100
О джюрегим, сенсе мени къоймагъан	100
Кюнчюнг бла джангы джырма туудула	101
Сезалмайса, огъай, энтда сен мени	101
Бир бек арыб сагъышладан санларым	101
Сени сайлайма дуния байлыкъдан	101
Джаралы айю джараларын джалайды	102
Сабыр къарам тюрленмейини турса да	102
Кюндюз меннге, чыракъ болуб, тюртюлме	102
Акъ мамукъча, энтда джерге къар джауады	102
Джюрегимде джилтин кесек къабынса	103

БАТЧАЛАНЫ БАШИР

Сюйюм

Къабыргъада къол ыз	106
Джамчылыкъ	107
Къыз джыласа	107
Емюрлюк от	108
Теберди суу	109
Сен мени сюйгенниг ючюн	110
Ол кесинден излесин	111
Келмегенме бошуна	111
Къартны хапары	112

Къалыр	. . . . .	113
Джолла	. . . . .	114
Акъсакъллы тюрсюню	. . . . .	115
Меннге нѣгер тюл эсенг	. . . . .	116
Сагъышлыма,	. . . . .	116
Шоркъа суу	. . . . .	117
Джѣтел	. . . . .	118
Сен	. . . . .	119
Кетдинг узайыб	. . . . .	120
Немди, бир айт, кем?	. . . . .	120
Мен айтама	. . . . .	121
Сюймесем	. . . . .	122
Джангыз олду тилерим	. . . . .	123
Чакъырмаз	. . . . .	124
«Тал терекни тѣппеси...»	. . . . .	124
«Джазгъы джылы аяздан...»	. . . . .	125
«Сен манга назмуну...»	. . . . .	125
Экитизгинле	. . . . .	125
Батчаланы Муссагъа,	. . . . .	126
Сегизтизгинле	. . . . .	127
Тѣрттизгинле	. . . . .	131
«Ана»	. . . . .	135

ЕЗДЕНЛАНЫ АЛЬБЕРТ

Ышаныу

Кимни арбасына минсенг	. . . . .	144
Чыпчыкъчыкъ джырлайд	. . . . .	145
Джырым учсун	. . . . .	145
Ашхы джыр джерде	. . . . .	145
Ай чыкъды да юлош этди	. . . . .	146
Тау къушну уясы	. . . . .	146

Эгиз кърнашла	147
Хурзук	148
Чакъырады Къартджурт	149
Къарт атамы осияты	150
Къарачайны Къобаны	151
Насыб джашау	152
Джылан макъаны джетди да	153
Турнала	153
Адамлагъа алгъыш тилекле	154
Ёксюз къозучукъ	155
Эски къош	156
Анагъа джиберилмеген письмо	157
Къобанны мермер ташлары	158
Ахыр белги	159
Къазауатха налат	160
Сакълайды	161
Заман	161
Эркишиге джашау джолдад	162
Дюрген толкъун атыб ийди	162
Кезюу биздеди	163
Ёртенланы Азретге	163
Лермонтовгъа сагъыш эте	164
Тартхан ёгюзге	164
Кюлюрюнг да болмагъанлай	164
Ёсе келиб, болурунгча бир болсанг	165
Толгъан мурат	165
Джандет	165
Боз булутну аяз кюнден къууады	166
Кечикген джаз	166
Айта болур тайчыгъым	166
Мени бла марагъыз	167
Къанатлары кюннге тие барса да	167
Джанбаш бола суу бабуш	168
Джылан — аман	169
Кюн ортада сабыр ургъан кёк аяз	169
Джюрск джылыулары хар бир ананы	169
Насыб	169

Мнялача, Къобан суу	170
Кёл	170
Минги Тауда кюмюш бузла	171
Джазгъы кече	172
Акъ насыб (А. Блокдан)	172
Джюрек ауаз	173
Джайгъы ингирде	174
Тагъ белги берс	174
Салам бернгиз	175
Акъчепкен	176
Саршама да сабырчыкъ бол	177
Ким биледи, сюемединг	178
Ноктюри	178
Ахыр письмо	180
Хойнухуму бура	180
Джарсыу. Ышаныу. Джашау	181

ИБ № 1538.

СЕМЬ ДОРОГ ЛЮБВИ

Стихи

(Коллективный сборник)

на карачаевском языке

Редактор Н. М. Кагнева

Художник Х. Ш. Лайпанов

Худ. редактор Л. А. Асланова

Техн. редактор Г. И. Газиева

Корректоры З. М. Козбаева, К. А. Салнагарова

Сдано в набор 30.01.85

Подписано в печать 29.08.85. ВУ 77142.

Формат 60x90¹/₃₂. Бумага типографская № 2.

Гарнитура литературная. Печать высокая.

Усл. п. л. 6. Усл. кр.-отт. 6. Уч.-изд. 6

Заказ № 528. Тираж 2000 экз.

Цена 75 коп.

Карачаево-Черкесское отделение

Ставропольского книжного издательства.

357100, Черкесск, пл. Кирова, Дом печати.

Карачаево-Черкесская укрупненная типография,

357100, Черкесск, Первомайская, 47.

С 30

Байрамукова Ф., Мамчуева Д., Батчаев Б., Узденов А.
«Семь дорог любви». Карачаево-Черкесское отделение
Ставропольского книжного издательства, 1985.

192 с.

В книгу вошли произведения молодых карачаевских поэтов. Их стихи привлекают душевностью и чистотой, гражданственностью и искренним стремлением авторов раскрыть богатый и многообразный внутренний мир современника. Стихам, в которых гражданские мотивы перемежаются с мотивами личными, присуща ясность поэтической мысли, оптимистический взгляд на мир.

С(кар.)2

С $\frac{4702260000-63}{M 159(03)-85} 71-85$

75 K.